

Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme*

The Relationship Between Religiosity and Marital Adjustment: A Research on Married Individuals

Ahmet Rifat GEÇİOĞLU^a , Hasan KAYIKLIK^b

^a Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı
e-Posta: agecioglu@cu.edu.tr , <http://orcid.org/0000-0002-9930-2505/>

^b Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı
e-Posta: hkayiklik@cu.edu.tr , <http://orcid.org/0000-0003-1755-5398/>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi:	07.03.2019
Kabul Tarihi:	07.05.2019
Yayın Tarihi:	26.06.2019

Özet

Bu çalışmanın amacı, evlilik uyumu ve dindarlık arasındaki ilişkiyi incelemektir. Dinler, birey ve toplum hayatında önemli bir yeri olan evlilik ve aile yaşantısına fazlaca ilgi göstermişlerdir. Bu iki kurumun muhafazası amacıyla birtakım emir ve yasaklar ortaya koymuşlar, eşler arasındaki ilişkinin huzurlu ve uzun süreli olmasını amaçlamışlardır. Ancak son dönemlerde yaşanan modernleşme ve sekülerleşme gibi büyük çaplı değişimlerin, dinlerin insanlar üzerindeki etkisini azalttığı öne sürülmekte, bu azalan etki evlilik ve ailenin yapısı ve işleyişinde de hissedilmektedir. Bilhassa son yüzyılda cinsellik algısının, kadın ve erkek rollerinin belirgin bir şekilde değişmesi, nikâhsız birliktelik, boşanma ve tek ebeveynli aile oranlarının artması gibi somut bulgular bu açıdan değerlendirilmektedir. Bu bağlamda dini yaşayış ile evlilik ve aile hayatı arasındaki ilişkinin günümüzde devam edip etmediği sorusu önem kazanmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, en az bir yıllık evli olan 418 bireyden oluşmaktadır. Veriler Çift Uyum Ölçeği ve Dinsel Yaşayış Ölçeği ile toplanmıştır. Toplanan veriler Pearson Moment ve Spearman Rho korelasyon analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre evlilik uyumu ve dindarlık arasında pozitif yönde, anlamlı, ancak düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı şekilde dindarlık ve evlilik uyumunun alt boyutları ile evlilik uyumu ve dindarlığın alt boyutları arasında da pozitif yönde, genellikle anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu araştırma bulguları ilgili literatür bağlamında tartışılmış ve yorumlanmış, ileride yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur. Bu bağlamda dinlerin, sosyal kontrol ve sosyal destek özellikleri vasıtasıyla bireyin evlilik uyumuna katkı sağlayabilecekleri, çiftler için sosyal bir ağ vazifesi görebilecekleri, birlikte yapılan dinî pratiklerin evliliğe olumlu yansımalarının olabileceği, geleneksel dinî kabullerin evlilik uyumuna destek olmakla birlikte modern dönemde birtakım problemleri beraberinde getirebileceği, travmatik olaylar karşısında tercih edilen dinî başa çıkma tarzının çiftlerin ilişkisinde etkili olabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca evlilik uyumunu etkileyen birçok faktör olduğu için, dindarlığın, evlilikteki bütün problemlerin anahtarı olduğunu öne sürmenin doğru olmayacağı, dindarlığın ikincil bir faktör olarak daha çok evlilik uyumunu etkileyen faktörlere bakışı şekillendirdiği belirtilmiştir. Öneriler kısmında ise dindarlık düzeyinden ziyade dindarlık tarzlarını ölçen ölçeklerle de çalışmaların yapılması gerektiği, bu sayede bazı dindarlık tarzlarının evlilik uyumu üzerindeki olası negatif etkilerinin ortaya çıkarılabileceği, farklı kültürel kabullerden mütevellit evlilik uyumuna dair uyarılma ölçeklerin yerleştirilmesine ya da kültürle uyumlu ve onu temsil kabiliyetine sahip özgün ve yerli ölçekler geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu, evlilik uyumu çalışmalarında boylamsal çalışmaların daha sağlıklı sonuçlar vereceği, çalışmamızda elde ettiğimiz bulguların evlilik ve

* Bu makale "Evlilik Uyumu-Dindarlık İlişkisi: Adana Örneği" (2018) isimli doktora tezinden üretilmiştir.

aile terapilerinde dinî yaşayışın kullanılmasına ilişkin çalışma yapacak uzmanlara veriler sunabileceği belirtilmiştir.

Anahtar kelimeler: Evlilik uyumu, evlilik doyumunu, dindarlık, aile, yakın ilişkiler.

Evlilik, Aile ve Din

Tarih boyunca evlilik ve aile, dinlerin ilgi odağı olan konuların başında gelmiştir. Dinî hayatın merkezi olarak ailenin görülmesi (Thornton, 1985; Dollahite, Marks & Goodman, 2004), dinin aile yoluyla toplumda gelişme imkânı bulması ve ailenin sosyal istikrarın korunmasında üstlendiği fonksiyonların dinin emir ve amaçlarıyla örtüşmesi gibi sebepler, din ve aile arasında yakın ilişkiler kurulmasında etkin rol oynamıştır (bkz. Hall, 1996, s. 55-62). Mahoney ve diğerlerine (2003) göre bu durum, evliliğin kutsal bir birliktelik olarak düşünülmesinde etkili olmaktadır.

Dinler, insanların bireysel ve sosyal hayatını düzenlemek suretiyle onlara bir yaşam tarzı sunmakta, kognitif yönleri vasıtasıyla insanlara dünya görüşü sağlamakta, olaylara karşı nasıl bir tutum içinde olmaları gerektiğini göstermektedir. Hem bireysel hem de toplumsal düzlemde din, yapılan bir davranışın meşru ya da gayrimeşru olarak görülmesini sağlamaktadır. Bir dine inanan bireyin, gündelik hayatını dizayn ederken dinî kabullere göre hareket etmesi beklenir. Ataerkil bir yapıya sahip olan kültürlerde doğup gelişen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm dininde, hem erkeklerin hem de kadınların neyi nasıl algılayacakları, nerede nasıl davranacakları, nasıl yaşayacakları, nasıl ibadet edecekleri kesin hatlarla çizilmiştir (Tekin, 2011, s. 237; Yapıcı, 2013, s. 1). O halde bu dinlerin, evlilik ve aile yaşantısına dair de söyleyecekleri bulunmaktadır. Onlar, cinselliğin sınırlarını çizmek, kimlerin kimlerle evlenebileceğini, kadın ve erkeklere evlilik yaşantısında hangi rollerin düştüğünü belirlemek, çocuğun yetiştirilmesi, boşanma, kürtaaj vb. konularda müdahil olmakta, dindar bireyin evlilik ve aile yaşantısını şekillendirmektedir. Dinlerin kural koyucu karakterleri vasıtasıyla, bireyin hayatında önemli bir yeri olan evlilik ve aile kurumunu muhafaza etmeleri, onların *sosyal kontrol* özellikleri bağlamında değerlendirilebilir. Diğer taraftan aile içi dayanışmayı vurgulaması, aile değerlerine önem vermesi, aile bireyleri arasındaki ilişkiyi düzenlemek suretiyle aile kurumunun düzenine ve mutluluğuna yardımcı olması gibi tavırları ise dinlerin *sosyal destek* özelliğini öne çıkarmaktadır (D'Antonio, Newman ve Wright, 1982, s. 219-221). Aile hayatı üzerinde bu denli etkili olan dinlerin eşler arasındaki ilişkiyi etkilemesi kaçınılmazdır.

Yaygın dünya dinlerine bakıldığında, onların, evliliğin ve ailevi değerlerin destekçisi olduğu, evliliklerin ve ailelerin dağılmadan sürüp gitmesini istedikleri rahatlıkla belirtilebilir (Beit-Hallahmi & Argyle, 1997, s. 210; Argyle, 2000, s. 147). Nitekim onlar, bu iki kurumu korumaya yönelik birtakım kurallar ve tedbirler ortaya koymuşlar, eşler arasındaki ilişkinin istikrarlı bir şekilde sürmesini istemişlerdir. Eşlerin ilişkiyi sürdürme isteklerinin olması, ilişkiyi sürdürmenin gerekliliğine ve zorunluluğuna inanmaları, evliliklerin uzun süreli olmasını sağlayabilir. Bu bağlamda dinlerin evlilik bağına korumaya ve devam ettirmeye yönelik tedbirleri düşünüldüğünde, bir dine mensup insanların evliliklerinin daha istikrarlı ve uzun süreli olabileceği öne sürülebilir (Chamberlain & Hall, 2000, s. 163; Marks, Dollahite & Freeman, 2011, s. 193).

İslâm'da Evlilik ve Aile

İslâm'ın evlilik ve aile hayatına büyük önem verdiği ve evliliği teşvik ettiği görülmektedir (Nûr 24/32; Nahl 16/72; Rûm 30/21). Kur'an'dan hareketle İslâm'da evliliğin motivasyonları olarak iffetin korunması, yasaklanan cinsellikten uzak durulması, neslin devamının sağlanması, insan doğasının ve psikolojisinin romantik bir ilişkiye ihtiyaç duyması (Araf 7/189; Nûr, 24/33; Rum 30/21) gibi durumların öne çıktığı görülmektedir. Benzer şekilde Hz. Peygamberin de evliliği teşvik ettiği (Buhârî, Nikâh, 1) ve nikâhın, kendisinin sünneti olduğunu belirttiği (Buhârî, Nikâh, 2) görülmektedir. Evliliğe gücü yetenlerin vakit kaybetmemesini, çünkü evliliğin, İslâm'da haram ve büyük günah olarak kabul edilen evlilik dışı cinsellikten bireyi güçlü bir şekilde koruyacağını (Buhârî, Savm, 10; Buhârî, Nikâh, 2), evlenmeye gücü yetmeyenlerin ise oruç tutmaya devam etmesinin hayırlı olacağını (Buhârî, Nikâh, 3; Müslim, Nikâh 1, 3) dile getirmektedir. Bir başka hadiste ise eş seçiminde temel motivasyonun dindarlık olması gerektiğini belirtmektedir (Buhârî, Nikâh, 15; Müslim, Rada, 53). Buna göre kadının malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı olmak üzere dört şey için nikâhlandığını, mutlu ve huzurlu olmak için bunlardan dindar olanının tercih edilmesi

gerektiğini söylemektedir. Sonuç olarak hem Kur'an'da hem de sünnette evliliğin teşvik edildiği açıkça görülmektedir.

İslâm'da günlük hayata dair pek çok düzenleme, Kur'an ve sünnet çerçevesinde, zamana ve şartlara göre toplumun takdirine bırakılırken, evlilik ve aileyi ilgilendiren hükümlerin çoğunun doğrudan Kur'an tarafından belirlenmesi ve bunların Hz. Peygamber tarafından tatbik edilmesi, İslâm'ın bu konuya ayrı bir ehemmiyet verdiğini göstermektedir. Bu bağlamda gelen âyetlerin özellikle Bakara ve Nisâ Surelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu âyetler incelendiğinde, Kur'an'ın, evlilik öncesi, esnası ve sonrasında sünnet detaylı bir şekilde yer verdiği ve üzerinde durduğu anlaşılmaktadır. İslâm fıkıh literatürüne bakıldığında da, evlilik teferruatlı bir şekilde ele alınmıştır. İslâm âlimleri tarafından, ailenin kurulmasına temel teşkil eden nikâhın dinî hükmü, mahiyeti, unsurları, şartları gibi mevzular detaylı bir şekilde tahkik edilmiştir (bkz. al-Hibri & El Habti, 2006, s. 166-177; Atar, 2007, s. 112-117). Konuların bir kısmında görüş birliğine varılırken, bir kısmında aynı mezhep içinde dahi farklı görüşler beyan edilmiştir. Evlilik ve aile kurumunun oluşumunda dinî, sosyal, ekonomik birçok değişkenin devreye girmesi, ayrıca geniş İslâm coğrafyasında kendisine yer bulan farklı ırk ve kültürlerden insanların evlilik ve aile hakkındaki algılarının farklılaşması, söz konusu farklı görüşlerin şekillenmesinde etkili olmuştur.

İslâm dininin, ortaya çıktığı kültürle, tarihsel süreçte önemli düzeyde etkileşime girdiği, bu süreçte hem dinin hem de kültürün kendisinde birtakım değişimlerin yaşandığı söylenebilir. Bu bağlamda dinî olarak görülen bir tutumun temelini kültürel olduğu ya da kültürel olarak görülen bir tutumun dinî kökenli olduğu durumlar mevcuttur. Dinin gelenekselleşmesi ya da geleneğin dinsel olarak ifade edilebilecek bu durum, kadın-erkek ilişkilerine önemli ölçüde şekil vermiştir. Diğer taraftan İslâm'ın ataerkil bir topluma gelmesi ve bu toplumun bir özelliği olan erkek egemen yapıyı nispeten muhafaza etmesi (Öztürk, 2012, s. 149-157), günümüzde evlilik ve aileye dair birtakım konuların tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Modern düşüncenin tesiriyle artık evlilik anlaşmasının şekil şartları, erkeğe çok eşlilik imkânının tanınması, erkeğe ehl-i kitaptan bir kadınla evlenme izni verilmesi, evlilikte mal rejimi, aile reisliği, boşama yetkisi, kadının dövülüp dövülemeyeceği, cariyelik ve kadını ikincilleştiren ve kamusal alandan uzak tutan rivayetler vb. konular üzerindeki ihtilaflar bu bağlamda değerlendirilebilir. Dolayısıyla modern dönemde evlilik ve aile paradigmasında yaşanan değişimlerin, geleneksel İslâm'ın bu konuda ortaya koyduğu birtakım kurallarla farklılık arz ettiği görülmektedir. Tam da bu noktada, evlilik ve aile içinde, özellikle merkezinde kadının ya da kadın haklarının yer aldığı bahsi geçen problemlerin kaynağının din mi yoksa kültür mü olduğu sorusu önem kazanmaktadır. Yapıcı'ya (2018, s. 87-88) göre teolojik olarak irdelenen bu konunun psikolojik açıdan çok fazla önemi olmayabilir. Zira birey, kültürün ortaya koyduğu kabulleri dinin emirleri gibi algıyorsa, sonuç itibarıyla onun hissettiği etki dinî olmaktadır. Son tahlilde, modern dönemde evlilik ve aile bağlamında tartışılacak hususları daha iyi anlayabilmek için, Kur'an'ın bu konuda söylediklerini, geldiği topluma ve zamana oturarak değerlendirmenin, günümüz Müslümanlarının yaşadığı bilişsel çatışmalar için bir çözüm önerisi sunabileceği söylenebilir.

Evlilik ve Ailede Gerçekleşen Köklü Değişimin Dinamikleri

Tarihî ve toplumsal bağlamda birçok farklı şekilde ortaya çıkan evlilik ve aile kurumu, din ile olan münasebetini her dönemde istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Dinler, ortaya koydukları kurallar vasıtasıyla aile hayatına şekil vermişler, eşler ve aile fertleri arasındaki bağın pekişmesinde önemli rol oynamışlardır. Diğer taraftan modernleşme ve sanayileşme hareketleriyle birlikte evliliğin kutsalla olan ilişkisinde bazı kırılmalar yaşanmış, bu durum evliliğin oluşması, sürdürülmesi ve kalitesinde birtakım problemleri beraberinde getirmiştir.

Modernizm, rasyonalizmin ışığında akıl ve bilimi esas alırken, gelenek ve dinin bunlar tarafından sorgulanmasını ve bunların gelenek ve dinin yerine geçeceği düşüncesini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte rasyonalizm, bireycilik, rölativizm ve çoğulculuk gibi kavramların ön plana çıkması (Kirman, 2005, s. 2), seküler, pozitivist ve evrimci düşüncelerin toplumda rağbet bulması, dinin sosyal yaşam ve davranışlar üzerindeki etkisinin azaldığı, din ve metafizikle ilgili düşüncelerin kültürel önemini yitirdiği, bilim ve işlevsellik üzerine bina edilen düşüncelerin toplumda hâkim konuma geçtiği düşüncesini öne çıkarmıştır. Bu süreçte bilginin, inanmak yerine şüphe etmek için kullanılan bir araç haline gelmesi, modernizmin, insanların kesin olarak inandıkları değerleri, geleneksel inançları zedelediği ve onları bu konularda şüpheye düşürdüğü düşüncesine yol açmıştır. Aydınlanma dönemine kadar dinî ve ahlâkî referanslarla şekillenen kadın-erkek ilişkilerinin de bu düşünüş tarzından nasibini aldığı (Berger, 2002, s. 21), bu dönemden sonra değer koyucu olarak toplumsal aklın öne

çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda ailenin geleneksel ve dinî fonksiyonlarının azaldığı, bireyselleşmenin geleneksel aile içerisindeki dinî birliği sarstığı, yeni birey algısının beraberinde getirdiği yeni din ve tanrı tasavvurunun ailedeki geleneksel dinî bağları zayıflattığı düşünülmektedir (Günay, 2003, s. 266). Özellikle son yüzyılda evlilik ve aile yaşantısında kadın ve erkek rollerinin belirgin bir şekilde değişmesi, nikâhsız birliktelik, boşanma ve tek ebeveynli aile oranlarının artması gibi somut bulgular bu açıdan değerlendirilmektedir. Dolayısıyla çağımızdaki hızlı kültürel değişimden evlilik ve aile de nasibini almıştır. Önceleri dinî ve toplumsal bir özellik arz eden evlilik ve aile kurumu, tarihi vetire içerisinde hukukî ve bireysel bir boyuta doğru evrilmiştir.

Sanayileşmeyle birlikte geniş aileden çekirdek aileye evrilme durumu, aile açısından birçok dönüşümün başlangıcı olmuştur. Ev ve iş yaşamının birbirinden ayrılması, kadının çalışma yaşamına girmesi, ailenin yalnızca karı ve kocadan oluşan romantik bir kuruma evrilmesi, neolokal¹ yerleşim tarzının artması, akraba ilişkilerinin zayıflaması, ailenin birtakım fonksiyonlarını kaybetmesi nedeniyle ihtiyaçlara binaen bazı kurumsal yapıların ortaya çıkması ve yaygınlaşması bunlar arasında sayılabilir.

Modern dönemde toplumsal cinsiyet rollerinin aşındığı görülmektedir (Aytaç, 2001, s. 23; Amato vd., 2003, s. 9; Adams & Coltrane, 2003, s. 835). Para kazanmak yalnızca erkeklerin ya da ev işlerini yapmak yalnızca kadınların görevi olarak telakki edilmemektedir. Özellikle kadının eğitim düzeyinin yükselmesi ve iş hayatında kendine yer bulması, bu durumun ortaya çıkışında etkili olmuştur. Kadının eğitim ve iş hayatı bağlamında elde ettiği kazanım ve başarılar, beraberinde erkeklerle eşit haklara sahip olma talebini getirmiştir. Hem erkeğin hem de kadının çalıştığı durumlarda ev içi işlerin yalnızca kadınlara yüklenmemesi, eşlerin sorumlulukları âdil bir şekilde paylaşması gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır. Bu düşünce tarzı, ilişkilerin dinamiğini de etkilemiştir. Evliliklerde eşler artık birbirlerini tamamlamaktan daha çok hakça iş bölümünü talep etmektedir. Örneğin kocalardan, çocuğun bakımıyla ilgilenme, ev işlerine yardım etme gibi konulara yönelik istekler artmaktadır. Ancak son tahlilde şunu da eklemek gerekir ki çalışan kadın sayısı her ne kadar artsa da ev içi işlerin büyük bölümünü yine kadınlar yapmaya devam etmektedir (İmamoğlu, 1991, s. 834; Atalay vd., 1992, s. 127; Coltrane & Ishii-Kuntz, 1992; Peterson & Gerson, 1992; Arıkan, 1996, s. 47; Fine, 2011, s. 103; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014, s. 110). Dolayısıyla modern dönemde kadının iş yükünün daha da arttığı düşünülebilir. Bu bağlamda kadın ve erkeğe yüklenen geleneksel rollerin bilişsel düzeyde zayıfladığı görülse de bu zayıflama pratiğe çok fazla yansımamakta, bunun sonucunda eşler arasında sorumluluk paylaşımından kaynaklı ortaya çıkan tartışmaların sayısı giderek artmaktadır.

Feminizm hareketleri aile kurumuna tesir etmiştir. Marjinal söylemlerin yer aldığı bazı feminist akımlara göre aile, kadın emeğinin sömürüldüğü ve kadının ikincilleştirildiği bir kurum olarak telakki edilmektedir. Onlar için annelik, kültürel olarak kadına yüklenmiş bir roldür. Annelik rolünün getirmiş olduğu ev işleri ve çocuk bakımı gibi görevler kadının özgürlüğünü kısıtlamaktadır (Kümbetoğlu, 2005, s. 268). Bu akımlara göre, bahsi geçen geleneksel rollerin yaşamaya devam etmesinde dinler çok önemli rol oynamaktadır. Ataerkil yapı, tarihsel süreçte cinsiyet rollerine dinî normlar vasıtasıyla kurumsal bir yapı kazandırmış, bu durum cinsiyet rollerinin toplumsal belleğe yerleşmesine neden olmuştur (Berktay, 2000, s. 26). Bütün bu söylemler, ailedeki erkek egemen yapının tartışılmasına, geleneksel rollerin sarsılmasına ve inkârına yol açmıştır.

Modern dönemde cinselliğe yüklenen anlamlar değişmiştir. Cinsellik, artık soyun devam etmesi kaygısıyla ilişkili düşünülmemektedir (Giddens & Pearson, 2001). Doğum teknolojisi ve gebelikten korunma yöntemlerindeki gelişmeler sonucu üreme zorunluluğundan kopmuş bir *plastik cinsellik* ortaya çıkmış, cinsellikte zevk ve haz ön plana geçmiştir. Anlam içeriğindeki bu değişim, cinsellikle ilgili tutum ve davranışların değişmesini de beraberinde getirmiş, cinsel özgürlük fikri daha ön plana çıkmıştır. Modernleşme sonucu dinî, ahlâkî ve kültürel değerlerin aşınması, farklı cinsel tutum ve kimliklerin (homoseksüellik, biseksüellik vb.) ortaya çıkmasına yol açmış, geleneksel din ve ahlâk anlayışı içerisinde günah ve yapılmaması gereken davranışlar kategorisinde değerlendirilen patolojik cinsel davranışlar, modern dünyada bireysel tercih olarak kabul görmeye başlamıştır. Diğer taraftan evlilik öncesi ve evlilik dışı cinselliğin de arttığı görülmektedir. Evlilik öncesi cinselliğin artması, resmî nikâh olmadan birlikte yaşayan (*cohabitation*) çiftlerin artmasını da beraberinde getirmektedir. Evlilik dışı cinselliğin artışı ise mevcut evliliklerin bozulmasında

¹ Evlenen kadın ve erkeğin, yetiştikleri ailelerinden ayrı bir mekânda evliliği sürdürmeleridir.

ve boşanma oranlarının artmasında etkili olmaktadır. Evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsellik üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, ortaya çıkan oranların, dinlerin bu tarz ilişkilerden kaçınma idealinden oldukça uzakta kaldığı ifade edilmektedir (Spilka vd., 2003, s. 185).

Günümüz evliliklerinde evlilik motivasyonu olarak romantizm ve aşkın daha ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu durum görücü usulü evlilikler yerine tanışarak gerçekleştirilen evliliklerin daha çok tercih edilmesini beraberinde getirmektedir. Rougemont (2005), özellikle Batıda evliliğin giderek bağımsız bir seçime ve bireysel bir tavra dayanmasının, kolektif unsurların göz ardı edilmesinin aile kurumunu sessizce kemirdiğini ve zayıflattığını ifade etmektedir. Modern insan, çoğu zaman evlilik için romantizmin dışında bir neden görmemektedir. Toplumsal sınıf, kültür, gelenek uyumu, geçmiş yaşantılar, ekonomik kaynaklar, yaş, geleceğe yönelik planlar, aile, meslek, dinî inançlar, yetiştirilme tarzları, fikri ve ruhsal birlik modern insanın gözünde ikinci dereceye gerilemiştir. Onun evlenmesi için ilk ve en önemli neden romantik bir serüven ihtimalinin olmasıdır. Modern toplum, evliliği geçici bir zevk olan romantizme dayandırmaya çalışma denemesinden geçmekte ve bu konuda başarısızlığa uğramaktadır. Rougemont, sağlıklı bir toplumsal düzende, sevgi ve romantizmin belirli bir rol oynaması gerektiğini inkâr etmemekle birlikte bu rolün küçük olmasını ve evlilik yolunda bir aracı sayılarak varlığı yüzünden ortaya çıkan düzen işlemeye başlayınca ortamdan çekilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Modernleşme ve sanayileşmeyle beraber evliliğe dair birtakım demografik özelliklerin de değiştiği görülmektedir. Örneğin eş seçiminde görücü usulünden ziyade tanışarak evlenme oranları giderek artmaktadır. Kadın ve erkeğin bir araya gelme imkânlarının artması, ilişkilerde romantizmin öne çıkması gibi unsurlar bunda etkili olmaktadır. Modern toplumlarda tanışarak evlenme, geleneksel toplumlarda ise görücü usulü öne çıkmaktadır. Ancak günümüz dünyasında gelenekten moderne doğru bir evrimin gerçekleşiyor oluşu, görücü usulü evliliklerin azaldığı ve azalmaya devam edeceği şeklinde yorumlanabilir. Görücü usulü evliliklerin azalsa da her şeye rağmen gelenek içinde farklı tarzlarda yaşamaya devam ediyor oluşu, onun tamamen kaybolmayacağını gösterir niteliktedir. Bir diğer değişim, giderek artan ilk evlilik yaşında görülmektedir. Nikâhsız birlikteliklerin artması, eğitim hayatının uzaması, iş sahibi olma isteği vb. durumlar bu artışta etkili olmuştur. Boşanma oranları da giderek artmaktadır. Bireyselleşmenin öne çıkması, insan ilişkilerindeki dinamiklerin değişmesi, insan yaşamına haz ve hızın yön vermesi, kadınların ekonomik özgürlüğe kavuşması gibi birçok faktör bunda etkili olmaktadır.

Son tahlilde modernitenin evlilik ve aile üzerindeki etkisinin hızlı ve etkin bir şekilde devam ettiği, evlilik ve aileye bakışı önemli ölçüde dönüştürdüğü görülmektedir. Bununla birlikte gelenek ve dinin aile yapısı üzerindeki işlevinin tamamen ortadan kalktığını söylemek de doğru olmayacaktır. Din anlayışı, kültürel hafıza üzerinden farklı biçim, boyut ve görüntülerle aile içerisindeki işlevini devam ettirmekte; dindarlığın bireyselleşmesine paralel olarak, dinin ailede yerine getirdiği işlevler de bireysel dindarlıkların gelişmesini teşvik edici yönde olmaktadır (Çelik, 2000, s. 34). Dinin süregelen bu işlevinin, evlilik ve aileye dair geleneksel kodların muhafazasında hâlâ etkisini koruduğu düşünülebilir.

Evlilik Uyumu ve Dindarlık İlişkisi

Batı’da evlilik uyumu çalışmalarının geçmişi uzun yıllara dayanmakla beraber Türkiye’de bu konunun 90’lı yıllarla birlikte çalışılmaya başlandığı görülmektedir. Ülkemizde evlilik uyumu kavramı üzerinden yapılan çalışmalarda, seçilen konular geniş bir yelpazeye dağılmıştır. Bu bağlamda psikoloji, sosyoloji, tıp, sağlık, eğitim ve ilahiyat gibi alanlarda, çeşitli değişkenlerle evlilik uyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Evlilik uyumu dışında evlilik doyumu üzerine de oldukça fazla çalışma yapılmıştır. Bununla birlikte yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu ve bu tezlerden bazılarının kuramsal ve yapısal yönden problemler taşıdığı görülmektedir.

Evlilik uyumunun farklı değişkenlerle ilişkisi üzerinden birçok çalışma yapılsa da, bu bolluğun dindarlık değişkenine başlangıçta yansımadağı görülmektedir. Evlilik ve aile yaşamında dinin merkezi bir önemi bulunmasına rağmen sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda, bu değişkenler arasındaki ilişki yakın zamana kadar genel olarak göz ardı edilmiştir (Mahoney vd., 2003, s. 220). Bununla birlikte Batı’da, özellikle 1980’lerden sonra sosyal bilimcilerin konuya olan ilgileri giderek artmıştır (Wittberg, 1999). Ülkemizde ise evlilik uyumu ve dindarlık ilişkisini temel alan çalışma sayısı çok azdır. Yaptığımız tarama sonucunda evlilik uyumu ve dindarlık ilişkisini temel alan çalışmaların ilki Hünler’in (2002) “The effects of religiousness on marital satisfaction and the mediator role of perceived marital problem solving abilities between religiousness and marital satisfaction” isimli yüksek lisans

tezi ve bu tezden yararlanarak Gençöz'le (2005) birlikte ortaya koyduğu "The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction relationship" isimli makalesidir. Son dönemde, yapılan çalışmaların sayısında nispeten bir artış gözlenmektedir. Arvas'ın (2017b) "Dindarlığın evlilik doyumu üzerindeki etkileri ve değerlerin, dindarlık ve evlilik doyumu ilişkisi üzerindeki arabulucu rolü" adlı doktora tezi ve bu tezden yararlanarak ortaya koyduğu aynı isimdeki makalesi (2017a), yine aynı doktora tezinden Hökelekli ile birlikte (2017) kaleme aldıkları "Dindarlık ile evlilik doyumu ve evlilikte sorun çözüme ilişkisi üzerine bir inceleme" adlı makalesi de burada zikredilebilir. Yapıcı (2018) tarafından kaleme alınan ve yüksek tahsilli 37 katılımcı üzerinde mülakat tekniği kullanılarak gerçekleştirilen "Evlilik huzur mu kusur mu? Dindarlık ve maneviyatın evliliğe etkisi" isimli nitel araştırma, Şirin'in (2018; 2019) "Evlü çiftlerin evlilik uyumları ile dini tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi" ve "Evlü çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumları arasındaki ilişki" isimli nicel araştırmaları da diğer önemli çalışmalardır².

Evlilik uyumu ve dindarlık değişkenleri arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmaların sayısı ülkemizde kısıtlı olsa da, yurtdışı çalışmaların sayısı oldukça fazladır (bkz. Cirhinlioğlu, 2010, s. 153). Yurtdışında, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koymak adına yapılan çalışmalar 1930'lu yıllardan itibaren başlamış (Sullivan, 2001, s. 610), özellikle 1980'den sonra giderek artmıştır (Thomas & Cornwall, 1990; Fincham & Beach, 2010). Sosyal bilimciler, 1980 öncesinde dindarlık ve evlilik uyumu arasındaki pozitif ilişkiyi göz ardı etmişler ve bu olumlu ilişkiyi *sosyal istenirlik*³ (*social desirability*) ve *evliliğin gelenekselleştirilmesi*⁴ (*marital conventionalization*) ile açıklamışlardır. Evlilik uyumu ölçeklerine verilen cevapların, sosyal istenirlik yoluyla ciddi olarak manipüle edildiği iddia edilmiştir. Ayrıca dindarlık düzeyi yüksek bireylerin, evlilik uyumu sorularına, evliliğin gelenekselleştirilmesine ya da sosyal istenirliğe uygun cevaplar verdikleri öne sürülmüştür. Diğer taraftan 1980 sonrasında yapılan çalışmalar, bu iddiaları sorgulamaya başlamıştır. Yapılan çalışmalarda evliliğin gelenekselleştirilmesi değişkeni kontrol edilmiş, buna rağmen evlilik uyumu ve dindarlık arasında olumlu ilişki tespit edilmiştir (bkz. Hansen, 1981; Schumm, Bollman & Jurich, 1982; Filsinger & Wilson, 1984).

Günümüze kadar yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde, evlilik uyumu ve dindarlık arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu⁵, ayrıca dindarların çatışma ve boşanma eğilimlerinin daha düşük olduğu⁶ belirlenmiştir. Bu çalışmalarda dindarlığın farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda değişken olarak *dindarlık ölçeği* kullanılırken,

² Konuya yakın diğer çalışmalar için bkz. Ürkmez, 2005; Almas, 2010; Okutan ve Büyükhahin-Sunal, 2010; Atçeken, 2014.

³ Bireyin, araştırma sorularına gerçek bilgiler vermesinden ziyade toplumun onayladığı cevapları vermesi şeklinde tanımlanmaktadır (Ellingson, Smith & Sackett, 2001, s. 122).

⁴ Bireyin, evliliğine dair değerlendirmesini sosyal istenirlik yönünde değiştirmesidir (Edmonds, 1967, s. 681).

⁵ Bu çalışmalar için bkz. Babchuk, Crockett & Ballweg, 1967; Crockett, Babchuk & Ballweg, 1969; Nye, White & Frideres, 1973; Albrecht & Kunz, 1980; Schumm, Bollman & Jurich, 1982; Filsinger & Wilson, 1984; Gruner, 1985; Witter vd., 1985; Wilson & Filsinger, 1986; Scanzoni & Arnett, 1987; Abbott, Berry & Meredith, 1990; Heaton & Pratt, 1990; Stacey, 1990; Craddock, 1991; Anthony, 1993; White & Booth, 1991; Hansen & Gage, 1990; Fenell, 1993; Robinson & Blanton, 1993; Brody vd., 1994; Robinson, 1994; Snow & Compton, 1996; Wilson & Musick, 1996; Adams & Jones, 1997; Giblin, 1997; Heaton & Call, 1997; Mahoney vd., 2001; Hughes & Dickson, 2005; Orathinkal & Vansteewegen, 2006; Brimhall & Butler, 2007; Dollahite & Lambert, 2007; Ahmadi, Azad-Marzabadi & Ashrafi, 2008; Lambert & Dollahite, 2008; Kraft & Neimann, 2009; Mahoney, 2010; Lopez vd., 2011; Schramm vd., 2012; Fard, Shahabi & Zardkhaneh, 2013; Goodman vd., 2013.

⁶ Bkz. Shrum, 1980; Teachman, 1982; Fergusson, Horwood & Shannon, 1984; Heaton & Goodman, 1985; Brealt & Kposowa, 1987; Hansen, 1992; Stanley & Markman, 1992; Booth vd., 1995; Clydesdale, 1997; Brody, Stoneman & Flor, 1996; Hill & Peplau, 1998; Sullivan, 2001; Vaaler, Ellison & Powers, 2009.

bazılarında *ibadetlere katılım* (kiliseye katılım⁷, dua etkinliği⁸, İncil okuma⁹ vb.) (Giblin, 1997, s. 321), bazılarında ise *dinî homogami/heterogami*¹⁰ esas alınmıştır. Bunların dışında evlilik uyumunun *kutsallaştırma*¹¹ ve *dinî başa çıkma*¹² ile ilişkisine de bakılmıştır. Ayrıca son dönemde dindarlıktan farklı bir şekilde tanımlanan *maneviyat*¹³ kavramı da evlilik uyumu ile ilişkisi bağlamında araştırma konusu yapılmıştır.

Çalışmaların büyük çoğunluğunun Hristiyanlığın yaygın olduğu toplumlarda gerçekleştirilmiş olması sebebiyle elde edilen sonuçların da büyük oranda bu toplumdaki yaşantıları yansıtacağı muhakkaktır (bkz. Argyle & Hallahmi, 1975, s. 157-159). Nitekim çalışmaların birçoğunda kiliseye katılım, bir değişken olarak ele alınmıştır. Benzer şekilde, evlilik ilişkisini ortaya koyma noktasında bazı çalışmalarda karşımıza çıkan karı-koca-kutsal üçlemesinin (bkz. Butler & Harper, 1994; Mahoney vd., 2003; Goodman & Dollahite, 2006; Lambert & Dollahite, 2008; Goodman vd., 2013) de bu dinin akidesinden mühlhem olduğu görülmektedir.

Evlilik uyumu ve dindarlık ilişkisini inceleyen çalışmaların genelinde temel düşünce

⁷ Kiliseye ve diğer dinî etkinliklere daha sıklıkla giden çiftlerin daha fazla evlilik kalitesi, evlilik uyumu, evlilik doyumu, evlilik mutluluğu, evlilik sadakati, evlilik istikrarı ve evlilik bağlanımına sahip oldukları (Burchinal, 1957; Kunz & Albrecht, 1977; Hunt & King, 1978; Albrecht, 1979; Shrum, 1980; Filsinger & Wilson, 1984; Bahr & Chadwick, 1985; Willits & Crider, 1988; Larson & Goltz, 1989; Dudley & Kosinski, 1990; Wilson & Musick, 1996; Call & Heaton, 1997; Mahoney vd., 1999; Atkins, Baucom & Jacobson, 2001; Fiese & Tomcho, 2001; Myers, 2006; Dollahite & Lambert, 2007; Wilcox & Wolfinger, 2008; Wolfinger & Wilcox, 2008; Allgood vd., 2009; Kraft & Neimann, 2009; Lichter & Carmalt, 2009), daha az çatışma yaşadıkları (Mahoney vd., 1999; Curtis & Ellison, 2002; Davis & Epkins, 2009), daha az aile içi şiddete başvurdukları (Fergusson vd., 1986; Ellison, Bartkowski & Anderson, 1999; Ellison & Anderson, 2001), aldatma olasılıklarının (Marks, 2005; Burdette vd., 2007; Atkins & Kessel, 2008) ve boşanma ihtimallerinin daha düşük olduğu (Glenn & Supancic, 1984; Bahr & Chadwick, 1985; Schumm, 1985; White, 1990; Bracher vd., 1993; Wineberg, 1994; Call & Heaton, 1997; Krishnan, 1998; Mahoney vd., 2001; Brown, Orbuch & Bauermeister, 2008) tespit edilmiştir.

⁸ Yapılan çalışmalarda duanın evlilikteki çatışmayı azalttığı, öfke kontrolünü sağladığı ve iletişimi kolaylaştırdığı (Dudley & Kosinski, 1990; Robinson, 1994; Butler, Gardner & Bird, 1998; Marsh & Dallos, 2000; 2001; Butler, Stout & Gardner, 2002; Marks, 2005; Lambert & Dollahite, 2006), ilişkideki doyumu (Fincham vd., 2008; Beach vd., 2011), uyumu (Gruner, 1985), kaliteyi (Ellison, Burdette & Wilcox, 2010) ve bağlanımı (Robinson, 1994) ise artırdığı tespit edilmiştir.

⁹ Bkz. Burdette vd., 2007.

¹⁰ Dinî açıdan heterogamik evliliklerin, homogamik evliliklere nispetle daha fazla evlilik çatışması yaşadığı (Mayer & Sheingold, 1979; Craddock, 1980; Call & Heaton, 1997; Sherkat & Ellison, 1999; Chinitz & Brown, 2001; Curtis & Ellison, 2002; Marks, 2005; Petts & Knoester, 2007), daha düşük evlilik doyumuna (Alston, McIntosh & Wright, 1976; Heaton, 1984; Chi & Houseknecht, 1985; Hatch, James & Schum, 1986; Stafford, David & McPherson, 2014; David & Stafford, 2015), evlilik mutluluğuna (Glenn, 1982; Ortega, Whitt & Williams, 1988; Shehan, Bock & Lee, 1990), evlilik kalitesine (Glenn, 1982; Lehrer & Chiswick, 1993; Wilson & Musick, 1996; Myers, 2006; Ellison, Burdette & Wilcox 2010), evlilik başarısına (Heaton & Pratt, 1990), evlilik uyumuna (Schramm vd., 2012) ve evlilik istikrarına yol açtığı (Landis, 1949; Christensen & Barber, 1967; Bumpass & Sweet, 1972; Shrum, 1980; Bahr, 1981; Heaton, 1984; Bumpass, Martin & Sweet, 1991; Chinitz & Brown, 2001; Charles & Stephens, 2004; Kraft & Neimann, 2009), dağılmaya ve boşanmaya daha çok meyilli olduğu (Christensen & Barber, 1967; Bahr, 1981; Lazerwitz, 1981; Heaton, Albrecht & Martin, 1985; Gleckman & Streicher, 1990; Heaton & Pratt, 1990; Lehrer & Chiswick, 1993; Maneker & Rankin, 1993; Wineberg, 1994; Call & Heaton, 1997; Weiss & Willis, 1997; Heaton, 2002; Woods & Emery, 2002; Brown, Orbuch & Bauermeister, 2008; Vaaler, Ellison & Powers, 2009), aile içi şiddet riskinin daha yüksek olduğu (Ellison, Bartkowski & Anderson, 1999), ebeveyn-çocuk ilişkilerinin daha zayıf olmasına sebep olduğu (Booth & Amato, 1994; Pearce & Axinn, 1998), çocuğun dinî kimlik gelişimi (Clamar, 1991; Sousa, 1995) ve dinî sosyalleşmesi (Judd, 1990) hususlarında daha çok sıkıntı yaşadığı belirtilmektedir.

¹¹ Evliliği kutsallaştırmanın, bireye evlilikte yaşanan birçok muhtelif problemin üstesinden gelme konusunda yardımcı olduğu belirlenmiştir (Mahoney vd., 1999; 2003; Goodman & Dollahite 2006; Dollahite & Lambert, 2007; Fincham, Stanley & Beach, 2007; Lambert & Dollahite, 2008; Dollahite & Marks, 2009; Lichter & Carmalt, 2009; DeMaris, Mahoney & Pargament, 2010; Ellison vd., 2011; Dollahite, Hawkins & Parr, 2012; Goodman vd., 2013; Stafford, David & McPherson, 2014).

¹² Dindarlığın, evlilikte karşılaşılan sorunlarda bir başa çıkma aracı olarak kullanıldığı görülmektedir (Pargament, 1997, s. 395; Pearce & Axinn, 1998, s. 824-825). İlişkide çatışma ortaya çıktığında din, çiftlere evlilik çatışmasıyla baş etmek için teolojik olarak temellendirilmiş ilkeler sunmaktadır (Mahoney vd., 2003). Benzer şekilde, aile yaşam döngüsü içinde yaşanan bir yakının ölümü, hastalığı vb. travmatik tecrübelerle başa çıkma konusunda da önemli bir vazife görebilmektedir. Ancak bütün bu süreçte din, olumlu olduğu kadar olumsuz bir başa çıkma tarzı olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Dolayısıyla bireyin nasıl bir dinî başa çıkma tarzı kullandığı, evlilik uyumunu olumlu ya da olumsuz etkilemesi bakımından önemli hale gelmektedir. Yapılan bazı çalışmalar için bkz. Goodman vd., 2013; Tremblay vd., 2002; Lucero vd., 2013; Yoshimoto vd., 2006; McIntosh, Silver & Wortman, 1993; Spilka, Zwartjes & Zwartjes, 1991; Horton, Wilkins & Wright, 1988; Pollard, Riggs & Hook, 2014.

¹³ Evlilik kalitesi ve maneviyat arasında olumlu bir ilişkinin olduğu (Roth, 1988; Kaslow & Robison, 1996; Giblin, 1997; Fincham, Ajayi & Beach, 2011; David & Stafford, 2015; Holland vd., 2016), maneviyatın evlilikte ortaya çıkan problemleri çözmeye ve eşlerin birbirine nasıl davrandığı konusunda işlevsel bir öneme sahip olduğu (Lu, Marks & Baumgartner, 2011; Rauer & Volling, 2015), evlilikteki psikolojik saldırganlığı azalttığı ve çiftlerin birlikte başa çıkma süreçlerine destek olduğu (Austin & Falconier, 2013) tespit edilmiştir.

daha dindâr olan çiftlerin daha mutlu, uyumlu ve istikrarlı bir evlilik sürdüreceği, daha yüksek bir evlilik kalitesine sahip olacağı yönünde olmuştur ve bulgular da bu düşünceyi genel itibarıyla destekler niteliktedir. Ancak nicelik olarak az da olsa birtakım çalışmalarda bu bulguya ulaşılamamıştır. Örneğin bazı çalışmalarda iki değişken arasındaki ilişki *zayıf* olarak tespit edilmiştir. Mesela Booth ve arkadaşlarının (1995) 1008 kişi üzerinde gerçekleştirdikleri 12 yıllık boylamsal çalışmalarında evlilik kalitesi ve dindarlık arasındaki ilişki karşılıklı; ama zayıf olarak belirlenmiştir. Dinî aktivitelerdeki artışın evlilik ilişkilerini güçlendirdiğine dair destekleyici bulgular çok azdır. Dindarlıktaki artış, boşanma hakkında düşünme ihtimalini nispeten azaltsa da bu artış ne evlilik mutluluğunu ve etkileşimini artırmakta, ne de genellikle boşanmaya yol açtığı düşünülen çatışma ve problemleri azaltmaktadır. Bazı çalışmalarda ise bu iki değişken arasında *herhangi bir ilişki tespit edilememiştir* (Burchinal, 1957). Schumm ve arkadaşları (1989), kiliseye katılım ve evlilik kalitesi arasında bir ilişkiye rastlamamıştır. Bazı araştırmacılar ise din ve evlilik kalitesi arasında *negatif* ilişkiler de olabileceğini öne sürmüşlerdir. Dinin toplumsal cinsiyet rollerini daha fazla desteklemesi ve yıkıcı başa çıkma stratejilerine yol açması bu bağlamda değerlendirilmektedir (Sherkat & Ellison, 1999; Mahoney vd., 2001). Özellikle feminist teori, dinin evlilikte eşler arasında adaletsizliğin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde önemli rol oynayan patriarkal yapının bir kaynağı olabileceğini öne sürmektedir. Buradan hareketle modern dönemde dindarlığın dolaylı olarak ilişkilerdeki adaleti azaltmak suretiyle eşlerin iyi oluş düzeylerini düşürebileceğini iddia etmektedir. Ancak bu konu üzerine yapılan bir çalışma, dindarlık düzeyinin ilişkideki adaletsizliği anlamlı düzeyde yordamadığını tespit etmiştir (Day & Acock, 2013).

Birtakım veriler, dindarlığın bazı görüntüleri ile otoriteryanizm, istismar ve istismara göz yumma gibi istenmeyen durumlar arasında bir bağlantı olduğunu göstermektedir (Dollahite, Marks & Goodman, 2004). Bu bulgular önemlidir; çünkü onlar, bazı dindarlık tarzlarının, evlilikteki uyum kadar geçimsizliğin (marital discord) de kaynağı olabileceğini göstermişlerdir. Özellikle eşler arasında dinî benzerlik yok ise bu durum daha sıklıkla ortaya çıkmaktadır (Lambert & Dollahite, 2006, s. 440). Dolayısıyla evlilik uyumunda dindarlık düzeyinin yüksek olması önemli bir parametre olmakla birlikte, eşlerin hangi dindarlık görüntülerine sahip oldukları, ne tür bir dindarlığı benimsedikleri de evlilik uyumunu etkileyebilmektedir.

Problem

Günümüzde ahlâkî, kültürel ve dinî değerlerin aktarılması, çocukların eğitimi, toplum düzeninin devamı gibi konularda aile önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. O halde evlilik, her ne kadar eşleri ilgilendiren bir husus olsa da, onun sonuçları ve tesir alanı düşünüldüğünde, toplumun gidişatını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu nedenle eşler arasındaki ilişkilerin sağlıklı olarak sürdürülmesi, başka bir ifadeyle kadın ve erkeğin uyumu, hem eşlerin hem de geleceğin anne-baba namzedi çocukların fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı bireyler olmasını sağlayacak, bu döngünün sağlanması daha sağlıklı bireyleri ve toplumu da beraberinde getirecektir. Bu uyumu etkileyen birçok değişken bulunmaktadır. Eşlerin iletişim becerileri, yetiştikleri kültür, kişilik özellikleri, inançları gibi unsurlar bunlardan bazılarıdır. Evlilik uyumunun sağlıklı ya da sağlıklı olmayan olmasında etkili olan bu ve buna benzer değişkenlerin tespiti ve sürece ne derecede ve hangi yönde katkıda bulduklarının ortaya konması önemlidir. Çünkü evlilik, bu değişkenler vasıtasıyla kimi zaman eşler için bir doyum kaynağı olurken kimi zaman da birçok sıkıntıyı beraberinde getirebilmektedir. Bu değişkenlerden biri de dindir. Dindar bir birey, evlilik ve aile yaşantısını kendi inancı doğrultusunda şekillendirmek için çabalayacaktır. Bu süreçte dinin ve dindarlığın, evlilik ve aile hayatında ne ölçüde rol oynadığını artı ve eksileriyle ortaya koymak önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda araştırmamızın temel problem cümlesi şu şekilde kurulabilir: “Dindarlık ve evlilik uyumu arasında nasıl bir ilişki vardır?”

Yöntem

Bu çalışma, mevcut durumu ortaya koymaya çalışan, tarama modelinde yürütülmüş betimsel ve nicel bir araştırmadır. Uygulanan anket çalışması sonucunda, evli çiftlerin dindarlık düzeylerinin evlilik uyumlarıyla ilişkisi tespit edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla araştırmada kullanılan temel değişkenler evlilik uyumu ve dindarlıktır.

Araştırma grubu, Adana ili Çukurova, Seyhan, Sarıçam ve Yüreğir merkez ilçelerinde ikamet eden 419 (186 kadın, 233 erkek) evli bireyden oluşmaktadır. Katılımcılar basit rastlantısal yöntemle seçilmişlerdir. Evlilik uyumunu ölçmek için evlilik yaşantısının tam olarak yerleşmesi gerektiğinden hareketle, araştırmaya katılanların en az bir yıllık evli

olmalarına dikkat edilmiştir.

Eşler arası ilişkilerin araştırılması, konunun özel hayatı bünyesinde barındırması itibarıyla birtakım sıkıntı ve sınırlılıkları beraberinde getirmektedir. Özellikle uygulamalı çalışmalarda ilişkinin temel unsurlarından biri olan cinselliği ve diğer mahremiyet içeren konuları aydınlatmak üzere sorulan sorulara verilen cevapların samimiyeti noktasında sıkıntı yaşanabilmektedir. Soru soran araştırmacı, doğru bilgiler alma çabası içinde olsa da soru sorulan kişi özel hayatını paylaşmak istememesi sebebiyle yanıltıcı cevap verebilmekte, soruyu boş bırakabilmekte ya da özel hayatına müdahil olduğunu düşünerek araştırmacıya karşı olumsuz bir tavır takınabilmektedir. Bu durumun sebebi olarak toplumdaki kognitif yapının buna müsaade etmemesi ve anket kültürünün ülkemizde henüz yaygın hale gelmemesi gösterilebilir. Bu sıkıntılı durumu aşmak ya da en aza indirmek adına katılımcılarla birebir iletişim kurarak ve anketin girişinde gerekli bilgilendirmeleri yaparak bu çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı ve yalnızca bilgi toplama amaçlı olduğu, bu nedenle isim, adres, telefon vb. bilgilerin yazılmasının gerekli olmadığı hatırlatılmıştır. Ayrıca anketler, katılımcılara kapalı zarf içerisinde teslim edilmiştir.

Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Çift Uyum Ölçeği (Dyadic Adjustment Scale)

Çift uyum ölçeği (ÇUÖ), evli veya evlenmeden birlikte yaşayan çiftlerin ilişki kalitesini değerlendirmek amacıyla Spanier (1976) tarafından geliştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin *çift doyumunu* (*dyadic satisfaction*), *çift kaynaşması* (*dyadic cohesion*¹⁴), *çift uzlaşması* (*dyadic consensus*¹⁵) ve *duygusal dışavurum* (*affectional expression*) olmak üzere ilişkinin dört farklı boyutunu ölçtüğü tespit edilmiştir¹⁶. Çift doyumunu, eşlerin tartışma, öpüşme, boşanmayı düşünme gibi konuları hangi sıklıkla gerçekleştirdikleriyle ilişkilidir. Çift kaynaşması, eşlerin hangi sıklıkla fikir alış-verişi yaptıkları, bir konu üzerinde birlikte çalıştıkları ve ortak ilgi alanlarına sahip oldukları bağlamında ortaya koydukları dayanışmayı ifade eder. Çift uzlaşması, eşlerin aile bütçesi, din, hayat felsefesi ve ev işleri gibi konulardaki anlaşma düzeyidir. Duygusal dışavurum, eşlerin duygusal yakınlık ve cinsel ilişkiler üzerinde ne düzeyde anlaştıklarını göstermektedir.

Cevapların 5 ve 7 arasında puanlandığı likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bununla birlikte ölçekte evet-hayır cevaplarının yer aldığı iki madde bulunmaktadır. Maddelerin büyük çoğunluğu 0-5 arası puanların alındığı 6'lı likert tipindedir ve verilen cevaplar “her zaman anlaşırız” ve “her zaman anlaşamayız” veya “her zaman” ve “hiçbir zaman” arasında değişmektedir. Bütün maddelerden alınan toplam puan 0-151 arasındadır. Daha yüksek puanlar, daha yüksek bir ilişki uyumunu göstermektedir. Spanier (1976), çalışmasında ölçeğin ortalamasını evli örnekleme 114.8 (sd=17.8), boşanmış örnekleme ise 70.7 (sd=23.8) olarak bulmuştur. Bütün ölçek için Cronbach's Alpha (α) katsayısı .96 olarak tespit edilirken, alt ölçekler için bu değer .73 ve .94 (çift doyumunu: .94; çift kaynaşması: .86; çift uzlaşması: .90; duygusal dışavurum: .73) arasında değişmektedir. Kriter geçerliliği ile ilgili olarak 32 maddeden her birinin, evli ve boşanmış grubu anlamlı düzeyde farklılaştırdığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde evli (114.8) ve boşanmış (70.7) grupların toplam puanları da anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Yapı geçerliliğinde ise ÇUÖ ile Locke-Wallace evlilik uyumu ölçeği arasındaki korelasyon evli bireyler arasında .86, boşanmış olanlar arasında ise .88 olarak bulunmuş ve ilişkinin anlamlılık düzeyine ulaştığı bildirilmiştir.

Fışıoğlu ve Demir'in (2000) ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini Türk örnekleme üzerinde araştırdıkları çalışma 132 erkek ve 132 kadın toplam 264 evli birey üzerinde gerçekleştirilmiştir. Aritmetik ortalama 104.5 (sd=18.6) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirliliği Cronbach's α değeri kullanılarak hesaplanmış ve .92 olarak ifade edilmiştir. Yarıya bölüm güvenirlilik katsayısı ise .86 olarak belirtilmiştir. Alt ölçekler için bu değer .75 ve .83 (çift doyumunu: .83; çift kaynaşması: .75; çift uzlaşması: .75; duygusal dışavurum: .80) arasında değişmektedir. Evlilik uyumunun bileşenleri olarak varsayılan dört alt boyutun doğrulanması amacıyla eldeki veriyeye döndürülmüş dörtlü faktör çözümünü uygulanmış ve sonuçların varsayılan dört faktörü doğruladığı görülmüştür. Bu faktörler, toplam varyansın %45.5'ini açıklamaktadır. ÇUÖ ile Locke-Wallace evlilik uyumu ölçeği

¹⁴ Çift bütünleşmesi veya çift uyumu olarak da çevrilebilir.

¹⁵ Çiftler arası fikir birliği olarak da çevrilebilir.

¹⁶ Literatüre bakıldığında ÇUÖ'nün alt boyutları için -çevirilerden kaynaklı olarak- farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. Örneğin bazı çalışmalarda “dyadic satisfaction” için *çift mutluluğu*; “dyadic cohesion” için *çift bağlılığı*; “dyadic consensus” için *çift anlaşması*; “affectional expression” için ise *sevgi gösterme* vb. ifadeler tercih edilmiştir.

arasındaki korelasyon .82 ($p < .005$; $n=264$) olarak tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Türkçeye uyarlanan ölçeğin yapı geçerliliğinin faktör yapısı tarafından, kriter geçerliliğinin ise bahsi geçen iki ölçek arasındaki korelasyon düzeyiyle desteklendiği görülmektedir. Ayrıca Türkçeye uyarlanan ölçeğin iç tutarlılık geçerliliğinin İngilizce yazılan orijinal versiyonuyla kıyaslanabilir düzeyde olduğu bulunmuştur.

Dinsel Yaşayış Ölçeği

Kayıklık (2003) tarafından geliştirilen *dinsel yaşayış ölçeği* (DYÖ), *inanç*, *ibadet* ve *ahlâk* olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. İnanç boyutu 9 ve ibadet boyutu 13 maddeden, DYÖ ise toplamda 33 maddeden meydana gelmektedir. İnanç boyutundan en düşük 11 ve en yüksek 33 puan alınırken, ahlâk boyutundan alınan puanlar 9-36 arasında değişmekte, ibadet boyutunda ise bu aralık 13-52 arasında gerçekleşmektedir. DYÖ toplam puanı da 33-121 aralığında yer almaktadır.

Kayıklık (2003, s. 119-122) ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla maddeleri tek-çift tekniğiyle karşılaştırmıştır. İnanç boyutunda korelasyon katsayısı $r=.71$ olarak tespit edilmiş, $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ahlâk boyutunda bu değerler $r=.74$ ve $p < .01$, ibadet boyutunda $r=.84$ ve $p < .01$, ölçeğin tüm maddeleri içinse $r=.85$ ve $p < .01$ olarak belirlenmiştir. Ayrıca inanç boyutunun Cronbach's α değeri .91, ahlâk boyutunun .79, ibadet boyutunun .86 ve DYÖ'nün de .87 olarak saptanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini tespit etmek amacıyla yapılan faktör analizi sonuçları da DYÖ'nün geçerli bir ölçek olduğunu desteklemektedir (Kayıklık, 2003, s. 122-126).

Verilerin Analizi

Çalışmamızda çift uyum ölçeğinin Cronbach's α değeri .92 olarak tespit edilmiştir. Alt ölçeklerin değerleri ise çift doyumu .78, çift kaynaşması .73, çift uzlaşması .89, duygusal dışavurum .66 şeklindedir. Dinsel yaşayış ölçeğine bakıldığında ise Cronbach's α içtutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Bu değer inanç alt ölçeği için .72, ibadet alt ölçeği için .89 ve ahlâk alt ölçeği için de .76 olarak belirlenmiştir.

Çift uyum ölçeği ile onun alt ölçekleri olan çift doyumu, çift kaynaşması, çift uzlaşması ve duygusal dışavurumun normal dağılım gösterdikleri görülmüştür. Aynı şekilde dinsel yaşayış ölçeği ve onun alt ölçeği olan ibadet alt ölçeği de normal dağılmaktadır. Bununla birlikte dinsel yaşayış ölçeğinin diğer alt ölçekleri olan inanç ve ahlâk alt ölçeklerinin normal dağılmadıkları tespit edilmiştir. Özellikle inanç boyutuna ait 11 soruya, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu aynı cevapları vermiş, 419 katılımcının 375'i inanç boyutundan tam puan (33) almıştır. Normal dağılım gösteren değişkenlere ait analizlerde Pearson Moment korelasyon analizi, normal dağılım göstermeyen inanç ve ahlâk alt ölçeklerine ait analizlerde ise Pearson Moment'in nonparametrik karşılığı olan Spearman Rho korelasyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Dindarlığın ve dindarlığın alt boyutlarının, evlilik uyumu ve evlilik uyumunun alt boyutlarıyla olan ilişkisini belirlemek için Pearson Moment ve Spearman Rho korelasyon analizleri uygulanmış, sonuçlar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Dindarlık ve Dindarlığın Alt Boyutları ile Evlilik Uyumu ve Evlilik Uyumunun Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler İçin Yapılan Pearson Moment ve Spearman Rho Korelasyon Analizi Sonuçları

	Evlilik Uyumu	Çift Doyumu	Çift Kaynaşması	Çift Uzlaşması	Duygusal Dışavurum
Dindarlık	.289**	.246**	.132**	.290**	.233**
İnanç	.128**	.115*	.123*	.071	.054
İbadet	.249**	.203**	.099*	.260**	.213**
Ahlâk	.326**	.298**	.163**	.291**	.243**

** $p < .01$; * $p < .05$

Tablo 1'e bakıldığında dindarlık ile evlilik uyumu ($r = .289$, $p < .01$), çift doyumu ($r = .246$, $p < .01$), çift uzlaşması ($r = .290$, $p < .01$) ve duygusal dışavurum ($r = .233$, $p < .01$) arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı, çift kaynaşması ($r = .132$, $p < .01$) ile ise çok düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

İnanç ile evlilik uyumu ($r = .128$, $p < .01$), çift doyumu ($r = .115$, $p < .05$) ve çift kaynaşması ($r = .123$, $p < .05$) arasında çok düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiş, inancın çift uzlaşması ($r = .071$, $p > .05$) ve duygusal dışavurum ($r = .054$, $p > .05$)

ile anlamlılık düzeyine ulaşan bir ilişkisine rastlanmamıştır.

İbadet ile evlilik uyumu ($r = .249, p < .01$), çift doyumu ($r = .203, p < .01$), çift uzlaşması ($r = .260, p < .01$) ve duygusal dışavurum ($r = .213, p < .01$) arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı, çift kaynaşması ($r = .099, p < .05$) ile ise çok düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Ahlâk ile evlilik uyumu ($r = .326, p < .01$), çift doyumu ($r = .298, p < .01$), çift uzlaşması ($r = .291, p < .01$) ve duygusal dışavurum ($r = .243, p < .01$) arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı, çift kaynaşması ($r = .163, p < .01$) ile ise çok düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Yorum

Araştırma bulguları dindarlık ile evlilik uyumunun ilişkili olduğunu, dindarlık arttıkça evlilik uyumunun da arttığını göstermiştir. Dindarlık, aynı zamanda evlilik uyumunun alt ölçekleri olan çift doyumu, çift kaynaşması, çift uzlaşması ve duygusal dışavurum ile de ilişkilidir. Dindarlık arttıkça, evlilik uyumuna ait bu dört alt ölçekten alınan puanlar da artmaktadır. Dindarlığın alt ölçeklerine bakıldığında ise üç boyutun da evlilik uyumuyla ilişkili olduğu görülmüştür. İnanç, ibadet ve ahlâk boyutundan alınan puanlar arttıkça evlilik uyumu artmaktadır. İbadet ve ahlâk boyutu aynı zamanda evlilik uyumunun alt boyutlarının tamamıyla ilişkili bulunmuş, bu iki boyuttan alınan puan arttıkça çift doyumu, çift kaynaşması, çift uzlaşması ve duygusal dışavurum alt ölçeklerinden alınan puanların da arttığı belirlenmiştir. İnanç boyutunun ise evlilik uyumunun alt ölçeklerinden çift doyumu ve çift kaynaşmasıyla ilişkili olduğu, çift uzlaşması ve duygusal dışavurumla ilişkisinin bulunmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla dindarlık ve dindarlığın alt boyutları ile evlilik uyumu ve evlilik uyumunun alt boyutları arasında genel olarak anlamlı ancak düşük düzeyde bir ilişki vardır. Yalnızca inanç boyutunun, evlilik uyumunun alt boyutlarından ikisiyle ilişkisi tespit edilememiştir. Bunun nedeni olarak inanç değişkenine dair verilerin, kendi içinde çok fazla değişim göstermemesi söylenebilir. Bu beklenen bir durumdur; çünkü inanç boyutunun maddelerinde Allah'a ve peygamberlere iman gibi kesin ve kati görüşlere yönelik eğilimler sorulmuştur. Dolayısıyla değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmayışının nedeni, örneklemin inanç düzeyinden ve inanç boyutuna verdiği cevaplardan kaynaklı olduğu düşünülebilir. İnanç boyutuna dair verilerin normal dağılım gösterdiği, farklı örneklerle yapılacak çalışmalarda daha farklı sonuçların çıkması muhtemeldir.

Çift doyumu, çift uzlaşması ve duygusal dışavurum hem dindarlıkla hem de dindarlığın alt boyutlarından ibadet ve ahlâkla düşük düzeyde ilişkilirken, çift kaynaşmasında bu ilişki diğer üç alt ölçüğe göre nispeten daha düşüktür. Çift doyumu; eşlerin tartışma ve boşanmayı düşünme gibi konuları hangi sıklıkla yaptıklarına dair maddeleri barındırmaktadır. Çift uzlaşması; aile bütçesi, din, hayat felsefesi, karar alma süreçleri, birlikte yapılan etkinlikler, arkadaş ve akraba ilişkileri ve ev işleri gibi konulardaki anlaşma düzeyini ölçen maddelere sahiptir. Duygusal dışavurum ise çiftlerin duygusal yakınlık ve cinsel ilişkiler üzerinde ne düzeyde anlaştıklarına dair maddeler içermektedir. Bu alt ölçeklerde bahsi geçen maddeler üzerinde dinî yaşayışın etkili olması beklenir. Çift kaynaşması ise eşlerin hangi sıklıkla fikir alış-verişi yaptıkları, bir konu üzerinde birlikte çalıştıkları ve ortak ilgi alanlarına sahip oldukları bağlamında ortaya koydukları dayanışmaya dair maddeleri ihtiva etmektedir. Bahsi geçen bu maddeler üzerinde dinî yaşayışın etkisinin daha az olabileceği ya da başka değişkenlerin devreye girebileceği düşünülebilir.

Din ve dinî yaşayışa dair birtakım özellikler, evlilik uyumu ve dindarlık arasındaki pozitif ilişkiyi anlamamıza yardımcı olabilir. Bu özelliklerden öne çıkanlar şu şekilde ifade edilebilir:

Dinler doğaları itibarıyla normatiftir. Ortaya koydukları emir ve yasaklar, inanan bireyin hayatını önemli ölçüde etkileme ve şekillendirme kabiliyetine sahiptir. Dinlerin bu özelliği *sosyal kontrol* olarak ifade edilmektedir. Sosyal kontrol özelliğiyle dinler, bireyin evlilik hayatı üzerinde önemli etkilerde bulunabilirler. Örneğin evlilik dışı cinselliğin yasaklanması, bozulan ilişkiler için arabuluculuk yapılması, boşanmanın Allah'ın en sevmediği helâl olarak nitelenmesi, sadece evliliği değil bireyin yaşamını birçok yönden etkileyecek alkol ve uyuşturucu gibi maddelerin kullanımının engellenmesi vb. bu minvalde değerlendirilebilir. Bu düzenlemeler vasıtasıyla dinler evlilikleri korumakta, eşler arasında bir güven ve bağlanma duygusu oluşturmak suretiyle ilişkileri güçlendirmektedir. Çiftlerin neleri yapıp neleri yapmayacaklarına dair ortak bir rehberine sahip olmaları, ilişkilerde çatışma ve anlaşmazlık yaşanabilecek birçok konuda onların benzer görüş ve tutumlara sahip olmalarını sağlayacaktır. Bu durum eşler arasında yaşanması muhtemel çatışmaları azaltacaktır.

Sosyal kontrol bağlamında değerlendirecek olursak, dinlerin boşanma konusuna yaklaşımları, ilişkinin istikrarını artırabilir. Geleneksel Hristiyanlığın boşanmayı yasaklaması, Yahudilik ve İslâm'ın ise herhangi bir yasak koymamakla birlikte boşanmayı son çare olarak görmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Ancak bu yaklaşımın, evlilik doyumunu artırdığını söylemek mümkün değildir. Çünkü evliliğe dair ciddi problemler yaşayan çiftler olabilir ve bu çiftler kendilerini bu ilişkiye hapsedilmiş olarak bulabilir. Boşanma durumunda inancına göre hoş olmayan bir şey yapmış olacağı düşüncesi, çevre baskısı ve ilişkideki ödülleri kaybedeceği endişesi, çiftleri boşanmaktan alıkoyabilir. Dolayısıyla dinlerin bu tavrı evliliklerin daha uzun soluklu olmasını sağlasa da, bazı mutsuz evliliklerin devam etmesine de yol açabilir. Bu bağlamda aileden beklenen faydayı sağlayabilmek için, onun her koşulda sürmesi değil, sağlıklı bir yapıya sahip olarak varlığını devam ettirmesi elzemdir.

Dinlerin sosyal kontrol dışında *sosyal destek* özelliği de bulunmaktadır. Dinler, bünyelerinde barındırdıkları değerlerle çiftlere destek sunmaktadır. Hürmet, saygı, sevgi, şefkat, affetme, anlayış, feragat gibi değerler, sağlıklı bir şekilde kurulması ve devam ettirilmesi istenen kişiler arası ilişkileri karşılıklı olarak beslemektedir. Bu değerlerin eşler tarafından benimsenmesi ve uygulanması, evlilik sürecinde ortaya çıkan problemlerin çözümünü kolaylaştırmakta, eşleri daha fazla iletişime açık hale getirmekte ve ilişkiye olan bağlanımı artırmaktadır. Dinlerin evlilik ve aile yaşantısına yaptığı vurgu da eşler arası ilişkileri etkileyebilir. Aile kurmanın önemi, çocuk yapmanın ve onu eğitmenin teşvik edilmesi, ailenin devamlılığının vurgulanması gibi faktörler, evli bireylerin ilişkilerine daha sıkı sarılmalarını sağlayabilir. Özellikle kurumsal dindarlığın yaşatmaya çalıştığı bu sosyal ve ahlâki değerler, modern dönemde giderek kan kaybeden evlilik kurumunu korumada önemli rol oynamaktadır. Günümüzde etkisi fazlasıyla hissedilen bireycilik, çiftlerin cinsel, duygusal ya da maddî açıdan yeterli doyum sağlamadıkları evliliklerini sürdürmenin mantıklı olmadığı düşüncesini öne çıkarmakta, bu durum boşanma oranlarına da yansımaktadır. Bireyciliğin öne çıktığı, benmerkezci bir evlilik algısının giderek güçlendiği günümüz ilişkilerinde, eşlerin "bir" olmalarını, "biz" olarak hareket etmelerini sağlama noktasında kurumsal dinin kabulleri etkili olabilmektedir. Bu etki, bireyin, eşinin yanlışlarını, eksiklerini, adaletsizliklerini ve diğer bazı olumsuzluklarını görmezden gelmesini ya da tolere etmesini de sağlayabilir. Fedakârlık, affetme, hoş görme gibi değerler, evlilikteki doyum ve uyumu engellemesi beklenen bazı olumsuz durumları telafi edebilir. Bu bağlamda din bir nevi telafi vazifesi görür. Örneğin dindarlık, cinsel doyum eksikliğinin olumsuz etkisini azaltabilir (bkz. Wallin, 1957; Wallin & Clark 1964; Orathinkal & Vansteenwegen, 2006) ya da evliliği kutsallaştırma, eşler arasındaki adaletsizlik algısını azaltabilir (bkz. DeMaris, Mahoney & Pargament, 2010). Ancak bu görmezden gelme ve tolerans ileri boyutlara ulaşırsa, çiftlerin birbirini istismar etme durumu ortaya çıkabilir. Bu durumda dinî değerler, çiftlerin istismara yönelik davranışlarının meşrulaştırılmasına yol açabilir (Kimball & Knudson-Martin, 2002, s. 151). Örneğin kocasından sürekli dayak yiyen bir kadın, buna göz yumabilir ya da eşinin buna hakkı olduğunu düşünebilir.

Sosyal destek bağlamında din, sadece aile içi ilişkileri etkilemez. O, aynı zamanda aile fertlerinin diğer gruplarla iletişime ve etkileşime geçmesine aracı olur. Bu bağlamda dinler, çiftler için sosyal bir ağ vazifesi görür (Hansen, 1992, s. 195). Eğer eşler aynı dinî inanç ve ritüelleri paylaşıyorlarsa aynı destekleyici ağın bir parçası haline gelmektedirler. Özellikle birlikte yapılan ibadet, ritüel ve pratikler (namaz, iftar davetleri, akraba ziyaretleri, bayram ziyaretleri düğün, cenaze vb. merasimler, ait olunan dinî grup ya da cemaatin faaliyetleri vb.), çiftlerin var olan bilişsel ve duygusal şemalarının güçlenmesini ve diri kalmasını sağlayarak bu ağı pekiştirebilir. Bu tarz katılımlar, eşlerin birlikte vakit geçirmesine ve benzer bir düşünce yapısına evrilmesine de vesile olur.

Dinler vasıtasıyla gerçekleştirilen pratiklerin ev içinde yapılması da muhtemeldir. Bu şekilde dinler, eşler arasındaki iletişimi artırma, birlikte vakit geçirme ve ortak uğraşlar edinme noktasında eşlere destek sağlayabilir. Birlikte dua etme (yemek öncesinde, sonrasında veya herhangi bir zamanda), namaz kılma, ramazan ayında birlikte sahur ve iftar yapma vb. durumlar bu açıdan değerlendirilebilir.

Dindarlığı besleyen unsurlardan biri de gelenektir. Esasen din geleneği, gelenek de dini beslemektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri konusunda geleneksel kabullerin dinî kabullere yansıdığı görülmektedir. Her ne kadar kesin ve somut bir delil olmasa da din ve gelenek içinde kabul edilen görüş kadını ev işleriyle, erkeği ise dışarıyla tanımlamaktadır. Günümüz perspektifinde bu algı eleştirilse de, bu düşünce tarzının, özellikle ataerkil yapıya

sahip evliliklere olumlu yansımaları olduğu iddia edilebilir. Örneğin ütü, çamaşır, bulaşık vb. ev işlerinden kimin sorumlu olduğu, eve ekmek getirme görevinin kime ait olduğu gibi konularda dinî geleneğin ortaya koyduğu kabuller, evlilikteki rol karmaşasını azaltabilir. İlişkideki görev dağılımının net olması, tartışma yaratacak konuların azalmasını sağlayabilir. Bununla birlikte günümüzde, geleneksel dinî yaşayışa dayalı bahsi geçen rol yüklemeleri, kadının eğitim düzeyinin yükselmesi ve çalışma hayatına atılmasıyla beraber değişime uğruyor görünmektedir. Örneğin çalışan bir kadın, kendisine yüklenen geleneksel rolleri kabul etmeyebilir. Hem evde hem de işte çalışıyor oluşu, evliliğinde haksızlığa uğruyor olduğu, adaletli bir görev dağılımının yapılmadığı düşüncesini doğurabilir. O nedenle modern dönemde kadının toplumdaki statüsünde yaşanan değişimlerden mütevellit, dinî geleneğin şekillendirdiği ve sürdürdüğü toplumsal cinsiyet rollerinin evliliğe olumlu yönde etki etmekten ziyade olumsuz yönde tesir edeceği düşünülebilir. Bu olumsuz etkinin, kadının eğitim düzeyinin yüksek olduğu ve çalıştığı, erkeğin ise daha ataerkil kodlara sahip olduğu evliliklerde daha çok ortaya çıkması beklenir.

Evlilik ve aile hayatı içinde ortaya çıkan travmatik olaylar karşısında din, birey için bir başa çıkma vazifesi görebilir. Hastalık, kaza, ölüm gibi durumlarda din, bireye psikolojik bir destek sağlayabilir. Örneğin çocuklarını kaybeden ya da engelli bir çocuğa sahip olan bir çift, bu durumu Tanrıdan gelen bir imtihan ya da hediye olarak görebilir (bkz. Skinner vd., 1999, s. 487). Bununla birlikte bireyin dinî başa çıkma tarzı olumsuzsa, bu durumun evliliğe yansımaları da olumsuz olacaktır. Böyle bir durumda çocuğun ölümü, eşler tarafından Tanrının kendilerine vermiş olduğu bir ceza olarak değerlendirilecektir (bkz. Tarakeshwar & Pargament, 2001). Aynı şekilde eşler arasında yaşanan bir anlaşmazlıkta çiftlerin dinî başa çıkma tarzları, iletişim dillerini, eşlerin birbirlerine yaptıkları olumlu ve olumsuz yüklemeleri şekillendirebilir. O halde bu süreçte nasıl bir dinî başa çıkma yönteminin tercih edildiği, dinin evliliklere olumlu ya da olumsuz şekilde etki etmesinde önemli rol oynayacaktır.

Çalışmamızda evlilik uyumu ve dindarlık arasındaki ilişki, pozitif yönde ama düşük düzeydedir. Benzer sonuçlara ulaşan Yapıcı (2018, s. 91), bu durumu bir analogi ile açıklamaktadır. O, dindarlığı, soğuktan koruma özelliği zayıflayan *eskidikçe incelmış palto* şeklinde kavramlaştırmaktadır. Bu palto, vücudu soğuktan belli oranda korumakla beraber şiddetli soğuklarda yetersiz kalmaktadır. Buradan hareketle eşler arasındaki anlaşmazlık çözülebilecek boyutta ise, dindarlık bu problemlerin aşılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Ancak eşleri derinden etkileyen cinsellik, ekonomik sıkıntılar gibi konularda geçimsizlik söz konusu ise dindarlık yukarıda bahsi geçen sosyal kontrol ve sosyal destek özelliklerini devreye sokamamaktadır.

Özetle söyleyecek olursak, dindarlık arttıkça evlilik uyumu da artmış; ancak bu artış düşük düzeyde kalmıştır. Bu bağlamda dindarlığın, evlilikteki bütün problemlerin anahtarı olduğunu öne sürmek doğru olmayacaktır. Zira evlilik uyumunu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. O nedenle din ya da dindarlığın bu konuda tek ya da birincil faktör olduğunu düşünmemek gerekir. Dindarlık, daha ziyade evlilik uyumunu etkileyen (iletişim biçimi, kişilik, cinsiyet rolleri, ekonomik durum vb.) faktörlere bakışı biçimlendirmek suretiyle evlilik uyumuna olumlu ya da olumsuz geri dönüşler sunmaktadır. Bu açıdan dindarlığın¹⁷ evlilik uyumunu artırmada periferik kaldığı, ikincil değişkenlerden biri olduğu düşünülebilir.

Öneriler

1. Çalışmamız evlilik uyumu ve dindarlık düzeyi ilişkisini ele almıştır. Diğer taraftan dindarlık düzeyinden ziyade, hangi tür dindarlıkların ne düzeyde evlilik uyumuna sahip oldukları da önem taşımaktadır. Dolayısıyla farklı özellikler gösteren dindarlıkların evlilik uyumu düzeyleri arasındaki ilişki de araştırılmalıdır. Bunun içinse yalnızca dindarlık düzeylerini ölçen değil dindarlık tarzlarını ölçen ölçeklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu tarz ölçeklerle gerçekleştirilecek çalışmalar, bazı dinî yaşayış tarzlarının evlilik uyumu üzerindeki muhtemel negatif etkilerini ortaya çıkarabilir.

2. Evliliğin niteliğinin ölçüldüğü çalışmalarda (bu çalışmada olduğu gibi) genellikle uyarılama ölçekler kullanılmaktadır. Bu durum birtakım eksiklikleri ve yanlışlıkları beraberinde getirmektedir. Ölçeğin hazırlandığı kültürle, ölçeğin çevirisinin yapılarak uygulandığı kültürün kabulleri farklılaşabilir. Ölçekte yer alan bir maddenin, uygulanan kültürde karşılığı olmayabilir ya da ölçek, uygulandığı kültürün evlilik ve aileye dair birçok özelliğini ıskalayabilir. Örnek vermek gerekirse ülkemizdeki ve Batı kültüründeki gelin-kaynana ve akrabalık ilişkileri birçok açıdan farklılaşmaktadır. Türkiye'deki bazı evliliklerde

¹⁷ Burada dindarlıktan kasıt dindarlık tipleri değil, dindarlık düzeyidir.

gelin ve kaynana arasındaki ilişkiler evliliğe yön verebilecek güce sahipken, Batı kültüründe kaynana veya eşler harici diğer kimselerin evliliğe çok fazla müdahil olmadıkları görülmektedir. Aynı şekilde yerel kültürde eşler problem yaşadığında öncelikle yakın çevrelerinden destek almakta, diğer kültürde ise ilk tercih evlilik veya aile terapisi gibi profesyonel destekten yana kullanılabilir. Diğer taraftan çiftleri boşanmaya iten hususlar da değişebilir. Örneğin sadakatsizlik, ekonomik sıkıntılar, kıskandırıcı davranışlar vb. durumlara karşı tolerans kültürel açıdan farklılaşabilir. Bir kültürde kıskandırıcı olarak düşünülen bir hareket, başka bir kültürde normal olarak karşılanabilir. Bunların dışında çocuk yetiştirme tarzları da farklıdır. Türkiye’de bir çocuk, okuyup, evlenip iş sahibi olsa da anne ve babasından maddi ve manevi destek almaya devam ederken, Batı’da daha bireysel, ebeveynlerden uzak ve özgür bir yaşam tercih edilmektedir. Evlilik ve aileye dair toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısında da farklılıklar mevcuttur. Batı’da kadın ve erkeğe dair roller daha saydam ve geçişken hale gelirken, Türkiye’de çalışan kadınların bazıları, ev işlerinin kendilerinin sorumluluğunda olduğunu düşünmeye devam etmektedir. O halde her kültür kendine has birtakım özelliklerini evlilik ve aile yaşantısına yansıtmakta ve onlara şekil vermektedir. Buradan hareketle iyi bir evlilik uyumu ölçeğinin, içinde yaşanan kültürün kabullerini yansıtmaya beklenir. Dolayısıyla evlilik uyumuna dair uyarılama ölçeklerin yerleştirilmesine ya da kültürle uyumlu ve onu temsil kabiliyetine sahip özgün ve yerli ölçekler geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Aksi takdirde mevcut uyarılama ölçeklerle evlilik uyumuna dair birçok unsurun eksik ya da hatalı ölçülme ihtimali artacaktır.

3. Ailenin sürdürülebilir olması ve işlevsel hale gelmesinde etkili olan faktörlerden biri de dinî yaşayıdır. Yurtdışında evlilik uyumu-dindarlık ilişkisine dair çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen ülkemizde yapılan çalışmaların sayısı sınırlıdır. O nedenle din ve dindarlığın, evlilik uyumu üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu ortaya koymaya yönelik çalışmaların artması gerekmektedir.

4. Evlilik gibi duygu durumunun sürekli değişebildiği yaşantısal süreçlerde boylamsal çalışmaların tercih edilmesi, daha güvenilir sonuçlar verecektir. Örneğin anket öncesi çiftlerin kavga etmesi ya da barışması, ankete verilen cevapların, süreçten ziyade anlık etkileri ölçmesine yol açacaktır. Ölçmeye tesir edecek bu tarz etkileri azaltmak için boylamsal çalışmaların yapılması elzemdir.

5. Bu çalışmada dindarlığın, evlilik uyumunu düşük düzeyde de olsa olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Dinlerin sosyal kontrol ve sosyal destek özellikleri vasıtasıyla evlilik ve aile yaşamını koruduğu, şekillendirdiği ve geliştirdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu bulgu, evlilik ve aile terapilerinde dinî yaşayışın işlevsel bir biçimde kullanılmasına ilişkin olarak, bu alanda çalışma yapacak uzmanlara veriler sunabilir.

6. Nicel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada özel hayatı ilgilendiren birçok soru sorulmuştur. Katılımcıların bu sorulara cevap verirken dürüst davranma oranlarının düştüğü ya da sosyal istenirlik yönünde görüş belirttikleri düşünülebilir. Bundan sonraki çalışmalarda nitel yöntemlerin ya da karma araştırma yöntemlerinin kullanılması, katılımcılardan daha doğru ve sağlıklı cevaplar alma ihtimalini artırabilir.

Kaynaklar

- Abbott, D. A., Berry, M., & Meredith, W. H. (1990). Religious belief and practice: A potential asset in helping families. *Family Relations*, 39(4), 443-448.
- Adams, J. M., & Jones, W. H. (1997). The conceptualization of marital commitment: An integrative analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1177-1196.
- Adams, M., & Coltrane, S. (2003). Housework. In J. J. Ponzetti, Jr. (Ed.), *International encyclopedia of marriage and family* (V. 2, pp. 835-839). New York: Macmillan Reference, USA.
- Ahmadi, K., Azad-Marzabadi, E., & Ashrafi, S. M. N. (2008). The influence of religiosity on marital satisfaction. *Journal of Social Sciences*, 4(2), 103-110.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Türkiye aile yapısı araştırması TAYA 2011*. Ankara: Yazar.
- Albrecht, S. L. (1979). Correlates of marital happiness among the remarried. *Journal of Marriage and the Family*, 41(4), 857-867.
- Albrecht, S. L., & Kunz, P. R. (1980). The decision to divorce: A social exchange perspective. *Journal of Divorce*, 3(4), 319-337.

- al-Hibri, A., & El Habti, R. M. (2006). Islam. In D. S. Browning, M. C. Green, & J. Witte Jr. (Eds.), *Sex, marriage, & family in world religions* (pp. 150-225). New York: Columbia University Press.
- Allgood, S. M., Harris, S., Skogrand, L., & Lee, T. R. (2009). Marital commitment and religiosity in a religiously homogenous population. *Marriage and Family Review, 45(1)*, 52-67.
- Almas, G. (2010). *Evlilikte uyum ve inanç gelişimi arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Alston, J. P., McIntosh, W. A., & Wright, L. M. (1976). Extent of interfaith marriages among White Americans. *Sociological Analysis, 37(3)*, 261-264.
- Amato, P. R., Johnson, D. R., Booth, A., & Rogers, S. J. (2003). Continuity and change in marital quality between 1980-2000. *Journal of Marriage and Family, 65(1)*, 1-22.
- Anthony, M. J. (1993). The relationship between marital satisfaction and religious maturity. *Religious Education, 88(1)*, 97-108.
- Argyle, M. (2000). *Psychology and religion: An introduction*. London: Routledge.
- Argyle, M., & Beit-Hallahmi, B. (1975). *The social psychology of religion*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Arvas, F. B. (2017a). *Dindarlığın evlilik doyumu üzerindeki etkileri ve değerlerin, dindarlık ve evlilik doyumu ilişkisi üzerindeki arabulucu rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Arvas, F. B. (2017b). Dindarlığın evlilik doyumu üzerindeki etkileri ve değerlerin, dindarlık ve evlilik doyumu ilişkisi üzerindeki arabulucu rolü. H. Hökelekli (Ed.), *Din, değerler ve sağlık* içinde (ss. 307-346). İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.
- Arvas, F. B. ve Hökelekli, H. (2017). Dindarlık ile evlilik doyumu ve evlilikte sorun çözme ilişkisi üzerine bir inceleme. *Değerler Eğitimi Dergisi, 15(34)*, 129-160.
- Atalay, B., Konaş, Y. M., Beyazıt, S., & Madenoğlu, K. (1992). *Türk aile yapısı araştırması*. Ankara: DPT Yayınları.
- Atar, F. (2007). Nikâh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 33, ss. 112-117). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Atçeken, M. (2014). *Dindarlık, evlilik doyumu ve kişilik özelliklerinin bağışlama ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atkins, D. C., Baucom, D. H., & Jacobson, N. S. (2001). Understanding infidelity: Correlates in a national random sample. *Journal of Family Psychology, 15(4)*, 735-749.
- Atkins, D. C., & Kessel, D. E. (2008). Religiousness and infidelity: Attendance, but not faith and prayer, predict marital fidelity. *Journal of Marriage and Family, 70(2)*, 407-418.
- Austin, J. L., & Falconier, M. K. (2013). Spirituality and common dyadic coping: Protective factors from psychological aggression in Latino immigrant couples. *Journal of Family Issues, 34(3)*, 323-346.
- Aytaç, S. (2001). *Çift kariyerli eşler ve çalışma yaşamındaki yeri*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Babchuk, N., Crockett, H. J., & Ballweg, J. A. (1967). Change in religious affiliation and family stability. *Social Forces, 45(4)*, 551-555.
- Bahr, H. M. (1981). Religious intermarriage and divorce in Utah and the mountain states. *Journal for the Scientific Study of Religion, 20(3)*, 251-261.
- Bahr, H. M., & Chadwick, B. A. (1985). Religion and family in Middletown, USA. *Journal of Marriage and Family, 47(2)*, 407-414.
- Beach, S. R. H., Hurt, T. R., Franklin, K. J., Fincham, F. D., McNair, L. M., & Stanley, S. M. (2011). Enhancing marital enrichment through spirituality: Efficacy data for prayer focused relationship enhancement. *Psychology of Religion and Spirituality, 3(3)*, 201-216.
- Beit-Hallahmi, B., & Argyle, M. (1997). *The psychology of religious behaviour: Belief and experience*. London: Routledge.
- Berger, P. L. (2002). Sekülerizmin gerilemesi. A. Köse (Der.), *Sekülerizm sorgulanıyor* içinde (ss. 11-32). İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Berkday, F. (2000). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Booth, A., & Amato, P. R. (1994). Parental marital quality, parental divorce, and relations with parents. *Journal of Marriage and the Family, 56(1)*, 21-34.

- Booth, A., Johnson, D. R., Branaman, A., & Sica, A. (1995). Belief and behavior: Does religion matter in today's marriage? *Journal of Marriage and the Family*, 57(3), 661-671.
- Bracher, M., Santow, G., Morgan, S. P., & Trussell, J. (1993). Marriage dissolution in Australia: Models and explanations. *Population Studies*, 47(3), 403-425.
- Brealt, K. E., & Kposowa, A. J. (1987). Explaining divorce in the US: A study of 3,111 counties, 1980. *Journal of Marriage and Family*, 49(3), 549-558.
- Brimhall, A. S., & Butler, M. H. (2007). Intrinsic vs. extrinsic religious motivation and the marital relationship. *American Journal of Family Therapy*, 35(3), 235-249.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., Flor, D. (1996). Parental religiosity, family processes, and youth competence in rural, two-parent African American families. *Developmental Psychology*, 32(4), 696-706.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., Flor, D., & McCrary, C. (1994). Religion's role in organizing family relationships: Family process in rural, two-parent African American families. *Journal of Marriage and the Family*, 56(4), 878-888.
- Brown, E., Orbuch, T. L., & Bauernmeister, J. A. (2008). Religiosity and marital stability among black American and white American couples. *Family Relations*, 57(2), 186-197.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâ'îl (1993). *Sahihu'l-Buhârî I-VII* (thk. Mustafâ Dîb el-Buğâ). Yemâme, Beyrut: Dâru İbn Kesîr.
- Bumpass, L. L., Martin, T. C., & Sweet, J. A. (1991). The impact of family background and early marital factors on marital disruption. *Journal of Family Issues*, 12(1), 22-42.
- Bumpass, L. L., & Sweet, J. A. (1972). Differentials in marital instability: 1970. *American Sociological Review*, 37(6), 754-766.
- Burchinal, L. G. (1957). Marital satisfaction and religious behavior. *American Sociological Review*, 22(3), 306-310.
- Burdette, A. M., Ellison, C. G., Sherkat, D. E., & Gore, K. A. (2007). Are there religious variations in marital infidelity? *Journal of Family Issues*, 28(12), 1553-1581.
- Butler, M. H., Gardner, B. C., & Bird, M. H. (1998). Not just a time out: Change dynamics of prayer for religious couples in conflict situations. *Family Process*, 37(4), 451-75.
- Butler, M. H., & Harper, J. M. (1994). The divine triangle: Deity in the marital system of religious couples. *Family Process*, 33(3), 277-286.
- Butler, M. H., Stout, J. A., & Gardner, B. C. (2002). Prayer as a conflict resolution ritual: Clinical implications of religious couples' report of relationship softening, healing perspective, and change responsibility. *American Journal of Family Therapy*, 30(1), 19-37.
- Call, V. R. A., & Heaton, T. B. (1997). Religious influence on marital stability. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36(3), 382-392.
- Chamberlain, T. J., & Hall, C. A. (2000). *Realized religion: Research on the relationship between religion and health*. Philadelphia, PA: Templeton Foundation Press.
- Charles, K. K., & Stephens, M. (2004). Job displacement, disability, and divorce. *Journal of Labor Economics*, 22(2), 489-522.
- Chi, S. K., & Houseknecht, S. K. (1985). Protestant fundamentalism and marital success: A comparative approach. *Sociology and Social Research*, 69(3), 351-373.
- Chinitz, J. G., & Brown, R. A. (2001). Religious homogamy, marital conflict, and stability in same-faith and interfaith Jewish marriages. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(4), 723-733.
- Christensen, H. T., & Barber, K. E. (1967). Interfaith versus intrafaith marriage in Indiana. *Journal of Marriage and the Family*, 29(3), 461-469.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2010). *Din psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Clamar, A. (1991). Interfaith marriage: Defining the issues, treating the problems. *Psychotherapy in Private Practice*, 9(2), 79-83.
- Clydesdale, T. T. (1997). Family behaviors among early U.S. baby boomers: Exploring the effects of religion and income change, 1965-1982. *Social Forces*, 76(2), 605-635.
- Coltrane, S., & Ishii-Kuntz, M. (1992). Men's housework: A life course perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 54(1), 43-57.
- Craddock, A. (1980). Marital problem-solving as a function of couples' marital power expectations and marital value systems. *Journal of Marriage and the Family*, 42(1), 185-196.

- Craddock, A. (1991). Relationships between attitudinal similarity, couple structure, and couple satisfaction within married and de facto couples. *Australian Journal of Psychology, 43(1)*, 11-16.
- Crockett, H. J., Babchuk, N., & Ballweg, J. A. (1969). Change in religious affiliation and family stability: A second study. *Journal of Marriage and Family, 31(3)*, 464-468.
- Curtis, K. T., & Ellison, C. (2002). Religious heterogamy and marital conflict: Findings from the national survey of families and households. *Journal of Family Issues, 23(4)*, 551-576.
- Çelik, C. (2000). Değişim sürecinde Türk aile yapısı ve din: Paradigmatik anlam ve işlev farklılaşması. *Dergi Karadeniz, 8*, 25-35.
- David, P., & Stafford, L. (2015). A relational approach to religion and spirituality in marriage: The role of couples' religious communication in marital satisfaction. *Journal of Family Issues, 36(2)*, 232-249.
- Davis, K. A., & Epkins, C. C. (2009). Do private religious practices moderate the relation between family conflict and preadolescents' depression and anxiety symptoms? *The Journal of Early Adolescence, 29(5)*, 693-717.
- Day, R. D., & Acock, A. (2013). Marital well-being and religiousness as mediated by relational virtue and equality. *Journal of Marriage and Family, 75(1)*, 164-177.
- DeMaris, A., Mahoney, A., & Pargament, K. I. (2010). Sanctification of marriage and general religiousness as buffers of the effects of marital inequity. *Journal of Family Issues, 31(10)*, 1255-1278.
- Dollahite, D. C., Hawkins, A. J., & Parr, M. R. (2012). "Something more": The meanings of marriage for religious couples in America. *Marriage & Family Review, 48(4)*, 339-362.
- Dollahite, D. C., & Lambert, N. M. (2007). Forsaking all others: How religious involvement promotes marital fidelity in Christian, Jewish, and Muslim couples. *Review of Religious Research, 48(3)*, 290-307.
- Dollahite, D. C., & Marks, L. D. (2009). A conceptual model of family and religious processes in a diverse, national sample of highly religious families. *Review of Religious Research, 50(4)*, 373-391.
- Dollahite, D. C., Marks, L. D., & Goodman, M. A. (2004). Families and religious beliefs, practices, and communities: Linkages in a diverse and dynamic cultural context. In M. Coleman & L. H. Ganong (Eds.), *The handbook of contemporary families: Considering the past, contemplating the future* (pp. 411-431). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dudley, M. G., & Kosinski, F. A. (1990). Religiosity and marital satisfaction: A research note. *Review of Religious Research, 32(1)*, 78-86.
- D'Antonio, W. V., Newman, W. M., & Wright, S. A. (1982). Religion and family life: How social scientists view the relationship. *Journal for the Scientific Study of Religion, 21(3)*, 218-225.
- Edmonds, V. H. (1967). Marital conventionalization: Definition and measurement. *Journal of Marriage and Family, 29(4)*, 681-688.
- Ellingson, J. E., Smith, D. B., & Sackett, P. R. (2001). Investigating the influence of social desirability on personality factor structure. *Journal of Applied Psychology, 86(1)*, 122-133.
- Ellison, C. G., & Anderson, K. L. (2001). Religious involvement and domestic violence among U.S. couples. *Journal for the Scientific Study of Religion, 40(2)*, 269-286.
- Ellison, C. G., Bartkowski, J. P., & Anderson, K. L. (1999). Are there religious variations in domestic violence? *Journal of Family Issues, 20(1)*, 87-113.
- Ellison, C. G., Burdette, A. M., & Wilcox, W. B. (2010). The couple that prays together: Race and ethnicity, religion, and relationship quality among working-age adults. *Journal of Marriage and Family, 72(4)*, 963-975.
- Ellison, C. G., Henderson, A. K., Glenn, N. D., & Harkrider, K. E. (2011). Sanctification, stress and marital quality. *Family Relations, 60(4)*, 404-420.
- Fard, M. K., Shahabi, R., & Zardkhaneh, S. A. (2013). Religiosity and marital satisfaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 82*, 307-311.
- Fenell, D. (1993). Characteristics of long-term marriages. *Journal of Mental Health Counseling, 15(4)*, 446-460.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., Kershaw, K. L., & Shannon, F. T. (1986). Factors associated with reports of wife assault in New Zealand. *Journal of Marriage and Family, 48(2)*, 407-412.

- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Shannon, F. T. (1984). A proportional hazards model of family breakdown. *Journal of Marriage and the Family*, 46(3), 539-549.
- Fıfşılıoğlu, H. & Demir, A. (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment*, 16(3), 214-218.
- Fiese, B. H., & Tomcho, T. J. (2001). Finding meaning in religious practices: The relation between religious holiday rituals and marital satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 15(4), 597-609.
- Filsinger, F., & Wilson, M. (1984). Religiosity, socioeconomic rewards, and family development: Predictors of marital adjustment. *Journal of Marriage and the Family*, 46(3), 663-670.
- Fincham, F. D., Ajayi, C., & Beach, S. R. H. (2011). Spirituality and marital satisfaction in African American couples. *Psychology of Religion and Spirituality*, 3(4), 259-268.
- Fincham, F. D., Beach, S. R. H. (2010). Marriage in the new millennium: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 630-649.
- Fincham, F. D., Beach, S. R. H., Lambert, N., Stillman, T., & Braithwaite, S. (2008) Spiritual behaviors and relationship satisfaction: A critical analysis of the role of prayer. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(4), 362-388.
- Fincham, F. D., Stanley, S., & Beach, S. R. H. (2007). Transformative processes in marriage: An analysis of emerging trends. *Journal of Marriage and Family*, 69(2), 275-292.
- Fine, C. (2011). *Toplumsal cinsiyet yanılısaması* (K. Tanrıyar, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Geçioğlu, A. R. (2018). *Evlilik uyumu-dindarlık ilişkisi: Adana örneği*. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Giblin, P. R. (1997). Marital spirituality: A quantitative study. *Journal of Religion and Health*, 36(4), 321-332.
- Giddens, A., & Pierson, C. (2001). *Modernliđi anlamlandırmak* (S. Uyrkulak & M. Sađlam, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gleckman, A. D., & Streicher, P. J. (1990). The potential for difficulties with Jewish intermarriage: Interventions and implications for the mental health counselor. *Journal of Mental Health Counseling*, 12(4), 480-494.
- Glenn, N. D. (1982). Interreligious marriages in the United States: Patterns and recent trends. *Journal of Marriage and the Family*, 44(3), 555-566.
- Glenn, N. D., & Supancic, M. (1984). The social and demographic correlates of divorce and separation in the United States: An update and reconsideration. *Journal of Marriage and the Family*, 46(3), 563-575.
- Goodman, M. A., & Dollahite, D. C. (2006). How religious couples perceive the influence of god in their marriage. *Review of Religious Research*, 48(2), 141-155.
- Goodman, M. A., Dollahite, D. C., Marks, L. D., & Layton, E. (2013). Religious faith and transformational processes in marriage. *Family Relations*, 62(5), 808-823.
- Gruner, L. (1985). The correlation of private, religious devotional practices and marital adjustment. *Journal of Comparative Family Studies*, 16(1), 47-59.
- Günay, Ü. (2003). *Din sosyoloğisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Hall, C. M. (1996). *Identity, religion and values: Implications for practitioners*. Washington, DC: Taylor & Francis.
- Hansen, G. L. (1981). Marital adjustment and conventionalization: A reexamination. *Journal of Marriage and the Family*, 43(4), 855-863.
- Hansen, G. L. (1992). Religion and marital adjustment. In R. F. Schumaker (Ed.), *Religion and mental health* (pp. 189-198). New York: Oxford University Press.
- Hansen, G. L., & Gage, B. (1990, November). *Fundamentalism and marital interaction*. Presented at the National Council on Family Relations annual meetings, Seattle, WA.
- Hatch, R. C., James, D. E., & Schum, W. R. (1986). Spiritual intimacy and marital satisfaction. *Family Relations*, 35(4), 539-545.
- Heaton, T. B. (1984). Religious homogamy and marital satisfaction reconsidered. *Journal of Marriage and the Family*, 46(3), 729-733.
- Heaton, T. B. (2002). Factors contributing to increasing marital stability in the United States. *Journal of Family Issues*, 23(3), 392-409.
- Heaton, T. B., Albrecht, S. L., & Martin, T. K. (1985). The timing of divorce. *Journal of Marriage and Family*, 47(3), 631-639.

- Heaton, T. B., & Call, V. R. A. (1997). Modeling family dynamics with event history techniques. *Journal of Marriage and the Family*, 57(4), 1078-1090.
- Heaton, T. B., & Goodman, K. L. (1985). Religion and family formation. *Review of Religious Research*, 26(4), 343-359.
- Heaton, T. B., & Pratt, E. L. (1990). The effects of religious homogamy on marital satisfaction and stability. *Journal of Family Issues*, 11(2), 191-207.
- Hill, C. T., & Peplau, L. A. (1998). Premarital predictors of relationship outcomes: A 15-year follow-up of the Boston Couples Study. In T. N. Bradbury, *The developmental course of marital dysfunction* (pp. 238-278). Cambridge: Cambridge University Press.
- Holland, K. J., Lee, J. W., Marshak, H. H., & Martin, L. R. (2016). Spiritual intimacy, marital intimacy, and physical/psychological well-being: Spiritual meaning as a mediator. *Psychology of Religion and Spirituality*, 8(3), 218-227.
- Horton, A. L., Wilkins, M. M., & Wright, W. (1988). Women who ended abuse: What religious leaders and religion did for these victims. In A. L. Horton & J. A. Williamson (Eds.), *Abuse and religion: When praying isn't enough* (pp. 235-246). Lexington, MA: Lexington Books.
- Hughes, P. C., & Dickson, F. C. (2005). Communication, marital satisfaction, and religious orientation in interfaith marriages. *Journal of Family Communication*, 5(1), 25-41.
- Hunt, R. A., & King, M. B. (1978). Religiosity and marriage. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 17(4), 399-406.
- Hünler, O. S. (2002). *The effects of religiousness on marital satisfaction and the mediator role of perceived marital problem solving abilities between religiousness and marital satisfaction relationship*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hünler, O. S. ve Gençöz, T. (2005). The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction relationship. *Contemporary Family Therapy*, 27(1), 123-136.
- İmamoğlu, E. O. (1991). Aile içinde kadın-erkek rolleri. *Türk Aile Ansiklopedisi* içinde (C. III, ss. 832-835), Ankara: T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Judd, E. (1990). Inter-marriage and the maintenance of religio-ethnic identity: A case study: The Denver Jewish community. *Journal of Comparative Family Studies*, 21(2), 251-268.
- Kaslow, F., & Robison, J. A. (1996). Long-term satisfying marriages: Perceptions of contributing factors. *The American Journal of Family Therapy*, 24(2), 153-170.
- Kayıklık, H. (2003). *Orta yaş ve yaşlılıkta dinsel eğilimler*. Adana: Baki Kitabevi.
- Kimball, L. S., & Knudson-Martin, C. (2002). A cultural trinity: Spirituality, religion, and gender in clinical practice. *Journal of Family Psychotherapy*, 13(1-2), 145-166.
- Kirman, M. A. (2005). *Din ve sekülerleşme: Üniversite gençliği üzerine sosyolojik bir araştırma*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Kraft, K., & Neimann, S. (2009). *Impact of educational and religious homogamy on marital stability*. IZA Discussion Paper, No. 4491.
- Krishnan, V. (1998). Premarital cohabitation and marital disruption. *Journal of Divorce & Remarriage*, 28(3-4), 157-170.
- Kunz, P. R., & Albrecht, S. L. (1977). Religion, marital happiness, and divorce. *International Journal of Sociology of the Family*, 7(2), 227-232.
- Kümbetoğlu, B. (2005). Geleneksel cins/cinsiyet sistemlerinden, toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerine. B. Kümbetoğlu & H. B. Gedik (Ed.), *Gelenekten geleceğe antropoloji* içinde (ss. 255-273). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2006). How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict? *Family Relations*, 55(4), 439-449.
- Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2008). The threefold cord: Marital commitment in religious couples. *Journal of Family Issues*, 29(5), 592-614.
- Landis, J. T. (1949). Marriages of mixed and non-mixed religious faith. *Sociological Review*, 14(3), 401-407.
- Larson, L. E., & Goltz, J. W. (1989). Religious participation and marital commitment. *Review of Religious Research*, 30(4), 387-400.
- Lazerwitz, B. (1981). Jewish-Christian marriages and conversions. *Jewish Social Studies*, 43(1), 31-46.
- Lehrer, E. L., & Chiswick, C. U. (1993). Religion as a determinant of marital stability. *Demography*, 30(3), 385-404.

- Lichter, D., & Carmalt, J. (2009). Religion and marital quality among low-income couples. *Social Science Research, 38*(1), 168-187.
- Lopez, J. L., Riggs, S. A., Pollard, S. E., & Hook, J. N. (2011). Religious commitment, adult attachment, and marital adjustment in newly married couples. *Journal of Family Psychology, 25*(2), 301-309.
- Lu, Y., Marks, L., & Baumgartner, J. (2011). "The compass of our life": A qualitative study of marriage and faith among Chinese immigrants. *Marriage & Family Review, 47*(3), 125-148.
- Lucero, S. M., Pargament, K. I., Mahoney, A., & DeMaris, A. (2013). Links between religious and spiritual coping and adjustment among fathers and mothers during first pregnancy. *Journal of Reproductive and Infant Psychology, 31*(3), 309-322.
- Mahoney, A. (2010). Religion in families, 1999-2009: A relational spirituality framework. *Journal of Marriage and Family, 72*(4), 805-827.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Jewell, T., Swank, A. B., Scott, E., Emery, E., & Rye, M. (1999). Marriage and the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning. *Journal of Family Psychology, 13*(3), 1-18.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Murray-Swank, A., & Murray-Swank, N. (2003). Religion and the sanctification of family relationships. *Review of Religious Research, 44*(3), 220-236.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Tarakeshwar, N., & Swank, A. (2001). Religion in the home in the 1980s and 1990s: A meta-analytic review and conceptual analysis of links between religion, marriage, and parenting. *Journal of Family Psychology, 15*(4), 559-597.
- Maneker, J. S., & Rankin, R. P. (1993). Religious homogamy and marital duration among those who file for divorce in California, 1966-1971. *Journal of Divorce & Remarriage, 19*(1-2), 233-247.
- Marks, L. (2005). How does religion influence marriage? Christian, Jewish, Mormon, and Muslim perspectives. *Marriage and Family Review, 38*(1), 85-111.
- Marks, L. D., Dollahite, D. C., & Freeman, J. J. (2011). Faith in family life. In T. W. Draper, A. J. Hawkins, & D. C. Dollahite (Eds.), *Strengthening our families* (2nd ed.), (pp. 185-195). Provo, UT: BYU.
- Marsh, R., & Dallos, R. (2000). Religious beliefs and practices and Catholic couples' management of anger and conflict. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 7*(1), 22-36.
- Marsh, R., & Dallos, R. (2001). Roman Catholic couples: Wrath and religion. *Family Process, 40*(3), 343-360.
- Mayer, E., & Sheingold, C. (1979). *Intermarriage and the Jewish future: A national study in summary*. New York: American Jewish Committee.
- McIntosh, D. N., Silver, R. C., & Wortman, C. B. (1993). Religion's role in adjustment to a negative life event: Coping with the loss of a child. *Journal of Personality and Social Psychology, 65*(4), 812-821.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî (1991). *Sahîhu Müslim I-V* (nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî). Kahire: Dâru İhyâ'î'l-Kütübi'l-Arabiyye.
- Myers, S. M. (2006). Religious homogamy and marital quality: Historical and generational patterns. *Journal of Marriage and the Family, 68*(2), 292-304.
- Nye, F. I., White, L., & Frideres, J. S. (1973). A preliminary theory of marital stability: Two models. *International Journal of Sociology of the Family, 3*(1), 102-122.
- Okutan, N. ve Büyükaşahin-Sunal, A. (2010). Romantik ilişkilerde bağlanım: Dindarlık algısı ve romantik ilişkilerle ilgili kalıpyargular. *Türk Psikoloji Yazıları, 13*(26), 80-88.
- Orathinkal, J., & Vansteenwegen, A. (2006). Religiosity and marital satisfaction. *Contemporary Family Therapy, 28*(4), 497-504.
- Ortega, S. T., Whitt, H. P., & Williams, J. A. (1988). Religious homogamy and marital happiness. *Journal of Family Issues, 9*(2), 224-239.
- Öztürk, M. (2012). *Cahiliyeden İslamiyet'e kadın*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Pargament, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, and practice*. New York: Guilford.
- Pearce, L. D., & Axinn, W. G. (1998). The impact of family religious life on the quality of mother-child relations. *American Sociological Review, 63*(6), 810-828.
- Peterson, R. R., & Gerson, K. (1992). Determinants of responsibility for child care arrangements among dual-earner couples. *Journal of Marriage and the Family, 54*(3), 527-536.

- Petts, R. J., & Knoester, C. (2007). Parents' religious heterogamy and children's well-being. *Journal for the Scientific Study of Religion, 46*(3), 373-389.
- Pollard, S. E., Riggs, S. A., & Hook, J. N. (2014). Mutual influences in adult romantic attachment, religious coping, and marital adjustment. *Journal of Family Psychology, 28*(5), 615-624.
- Rauer, A., & Volling, B. (2015). The role of relational spirituality in happily-married couples' observed problem-solving. *Psychology of Religion and Spirituality, 7*(3), 239-249.
- Robinson, L. C. (1994). Religious orientation in enduring marriage: An exploratory study. *Review of Religious Research, 35*(3), 207-218.
- Robinson, L.C., & Blanton, P. W. (1993). Marital strengths in enduring marriages. *Family Relations, 42*(1), 38-45.
- Roth, P. (1988). Spiritual well-being and marital adjustment. *Journal of Psychology and Theology, 16*(2), 153-158.
- Rougemont, D. D. (2005). Çağdaş çiftin içinde bulunduğu bunalım. A. Krich (Der.), *Aşkın anatomisi içinde*, (M. Harmancı, Çev.) (ss. 79-90). İstanbul: Say Yayınları.
- Scanzoni, J., & Arnett, C. (1987). Enlarging the understanding of marital commitment via religious devoutness, gender role preferences, and locus of marital control. *Journal of Family Issues, 8*(1), 136-156.
- Schramm, D. G., Marshall, J. P., Harris, V. W., & Lee, T. R. (2012). Religiosity, homogamy, and marital adjustment: An examination of newlyweds in first marriages and remarriages. *Journal of Family Issues, 33*(2), 246-268.
- Schumm, W. R. (1985). Beyond relationship characteristics of strong families: Constructing a model of family strengths. *Family Perspective, 19*(2), 1-9.
- Schumm, W. R., Bollman, S. R., & Jurich, A. P. (1982). Marital conventionalization argument: Implication for study of religiosity and marital satisfaction. *Journal of Psychology and Theology, 10*(3), 236-241.
- Schumm, W. R., Obiorah, F. C., & Silliman, B. (1989). Marital quality as a function of conservative religious identification in a sample of Protestant and Catholic wives from the midwest. *Psychological Reports, 64*(1), 124-126.
- Shehan, C. L., Bock, E. W., & Lee, G. R. (1990). Religious heterogamy, religiosity and marital happiness: The case of Catholics. *Journal of Marriage and the Family, 52*(1), 73-79.
- Sherkat, D. E., & Ellison, C. G. (1999). Recent developments and current controversies in the sociology of religion. *Annual Review of Sociology, 25*(1), 363-94.
- Shrum, W. (1980). Religion and marital instability: Change in the 1970's. *Review of Religious Research, 21*(2), 135-147.
- Skinner, D., Bailey, D. B., Correa, V., & Rodriguez, P. (1999). Narrating self and disability: Latino mothers' construction of identities vis-à-vis their child with special needs. *Exceptional Children, 65*(4), 481-495.
- Snow, T. S., & Compton, W. C. (1996). Marital satisfaction and communication in fundamentalist protestant marriages. *Psychological Reports, 78*(3), 979-985.
- Sousa, L. A. (1995). Interfaith marriage and the individual and family life cycle. *Family Therapy, 22*(2), 97-104.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family, 38*(1), 15-28.
- Spilka, B., Hood, R. W., Hunsberger, B., & Gorsuch, R. L. (2003). *The psychology of religion: An empirical approach* (2nd ed.). New York: Guilford.
- Spilka, B., Zwartjes, W. J., & Zwartjes, G. M. (1991). The role of religion in coping with childhood cancer. *Pastoral Psychology 39*(5), 295-304.
- Stacey, J. (1990). *Brave new families: Stories of domestic upheaval in late-twentieth-century America*. New York: Basic Books.
- Stafford, L., David, P., & McPherson, S. (2014). Sanctity of marriage and marital quality. *Journal of Social and Personal Relationships, 31*(1), 54-70.
- Stanley, S. M., & Markman, H. J. (1992). Assessing commitment in personal relationships. *Journal of Marriage and Family, 54*(3), 595-608.
- Sullivan, K. T. (2001). Understanding the relationship between religiosity and marriage: An investigation of the immediate and longitudinal effects of religiosity on newlywed couples. *Journal of Family Psychology, 15*(4), 610-626.
- Şirin, T. (2018). Evli çiftlerin evlilik uyumları ile dini tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies, 13*(3), 691-722.

- Şirin, T. (2018). Evli çiftlerin spiritüel iyi oluşları ile evlilik doyumları arasındaki ilişki. *EKEV Akademi Dergisi*, 23(77), 389-410.
- Tarakeshwar, N., & Pargament, K. I. (2001). Use of religious coping in families of children with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 16(4), 247-260.
- Teachman, J. D. (1982). Methodological issues in the analysis of family formation and dissolution. *Journal of Marriage and the Family*, 44(4), 1037-1053.
- Tekin, M. (2011). Dinlerin perspektifinden aile kurumu. K. Canatan & E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi* içinde (s. 235-262). İstanbul: Açılımkitap.
- Thomas, D. L., & Cornwall, M. (1990). Religion and family in the 1980s: Discovery and development. *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 983-992.
- Thornton, A. (1985). Reciprocal influences of family and religion in a changing world. *Journal of Marriage and the Family*, 47(2), 381-394.
- Tremblay, J., Sabourin, S., Lessard, J. M., & Normandin, L. (2002). The predictive value of self-other differentiation and religious coping strategies in the study of marital satisfaction. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 34(1), 19-27.
- Ürkmmez, E. (2005). *Dini inanç, tutum ve davranışların eşler arası iletişime etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Vaaler, M. L., Ellison, C. G., & Powers, D. A. (2009). Religious influences on the risk of marital dissolution. *Journal of Marriage and Family*, 71(4), 917-934.
- Wallin, P. (1957). Religiosity, sexual gratification, and marital satisfaction. *American Sociological Review*, 22(3), 300-305.
- Wallin, P., & Clark, A. L. (1964). Religiosity, sexual gratification, and marital satisfaction in the middle years of marriage. *Social Forces*, 42(3), 303-309.
- Weiss, Y., & Willis, R. J. (1997). Match quality, new information, and marital dissolution. *Journal of Labor Economics*, 15(1), 293-329.
- White, L. K. (1990). Determinants of divorce: A review of research in the eighties. *Journal of Marriage and the Family*, 52(4), 904-912.
- White, L. K., & Booth, A. (1991). Divorce over the life course: The role of marital happiness. *Journal of Family Issues*, 12(1), 5-21.
- Wilcox, W. B., & Wolfinger, N. H. (2008). Living and loving "decent": Religion and relationship quality among urban parents. *Social Science Research*, 37(3), 828-843.
- Willits, F. K., & Crider, D. M. (1988). Religion and well-being: Men and women in the middle years. *Review of Religious Research*, 29(3), 281-294.
- Wilson, J., & Musick, M. (1996). Religion and marital dependency. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 35(1), 30-41.
- Wilson, M. R., & Filsinger, E. E. (1986). Religiosity and marital adjustment: Multidimensional interrelationships. *Journal of Marriage and the Family*, 48(1), 147-151.
- Wineberg, H. (1994). Marital reconciliation in the United States: Which couples are successful? *Journal of Marriage and Family*, 56(1), 80-88.
- Wittberg, P. (1999). Families and religions. In M. B. Sussman, S. K. Steinmetz, & G. W. Peterson (Eds.), *Handbook of marriage and the family* (pp. 503-523). New York: Plenum Press.
- Witter, R. A., Stock, W. A., Okun, M. A., & Haring, M. J. (1985). Religion and subjective well-being in adulthood: A quantitative synthesis. *Review of Religious Research*, 26(4), 332-342.
- Wolfinger, N. H., & Wilcox, W. B. (2008). Happily ever after? Religion, marital status, gender, and relationship quality in urban families. *Social Forces*, 86(3), 1311-1337.
- Woods, L. N., & Emery, R. E. (2002). The cohabitation effects on divorce: Causation or selection? *Journal of Divorce and Remarriage*, 37(3-4), 101-119.
- Yapıcı, A. (2013). *Kimlik, bilinç ve toplumsal cinsiyet bağlamında din ve kadın*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Yapıcı, A. (2018). Eşlerin dinsel algı ve yaşayışına göre evlilikte dindarlık ve maneviyat huzur mu, kusur mu? *Turkish Studies*, 13(2), 79-106.
- Yoshimoto, S. M., Ghorbani, S., Baer, J. M., Cheng, K. W., Banthia, R., Malcarne, V. L., Sadler, G. R., Ko, C. M., Greenbergs, H. L., & Varni J. W. (2006). Religious coping and problem-solving by couples faced with prostate cancer. *European Journal of Cancer Care*, 15(5), 481-488.

The Relationship Between Religiosity and Marital Adjustment: A Research on Married Individuals

Abstract

The purpose of this study is to examine the relationship between marital adjustment and religiosity. Religions show a great deal of interest in marriage and family life which has an important place in individual and community life. In order to preserve these two institutions, they have introduced a number of orders and prohibitions, and they have aimed to ensure that the relationship between spouses is peaceful and long-term. However, large-scale changes experienced in recent times, such as modernization and secularization, have been suggested to reduce the influence of religions on people, and this reducing influence is also felt in the structure and functioning of marriage and family. In particular, concrete findings such as a significant change in the perception of sexuality and the gender roles of women and men, and the increase in the rates of cohabitation, divorce and single-parent families are evaluated in this respect. In this context, the question of whether the effect of religious life on marriage and family life continues today is gaining importance.

The sample of the study is consisted of 418 individuals who were married for at least one year at the time of the study. The data were collected by Dyadic Adjustment Scale and Religious Living Scale. The collected data were analyzed by Pearson Moment and Spearman Rho correlation analysis. According to the results, there is a positive, significant but low-level correlation between marital adjustment and religiosity. Likewise, it is determined that there is a positive, generally significant and low-level correlation between the religiosity and sub-dimensions of marital adjustment and the marital adjustment and sub-dimensions of religiosity. These emerging research findings are discussed and interpreted in the context of the relevant literature, and suggestions have been made for future work. In this context, it is expressed that religions can contribute to individual's marital adjustment by means of their social control and social support features, and can serve as a social network for couples; the religious practices that are performed together may have a positive effect on marriage; although traditional religious acceptances support the marital adjustment, they may bring some problems in the modern period; the preferred way of religious coping against traumatic events may be effective in the relationship of couples. Moreover, since there are many factors affecting marital adjustment, it is stated that it is not right to argue that religiosity is the key to all problems in marriage, actually it shapes the view of the primary factors affecting the marital adjustment as a secondary factor. In the suggestions section, it is indicated that studies should be done with scales measuring religiosity styles rather than religiosity levels, and by this means the potential negative effects of some styles of religiosity on marital adjustment can be revealed; because of different cultural acceptances there is a need to localize the adapted scales on marital adjustment or to develop original and indigenous scales that are compatible with and reflective of culture; longitudinal studies in marital adjustment will give healthier results; the findings of our study will be able to present data to experts who will work on the use of religious life in marriage and family therapies.

Keywords: Marital adjustment, marital satisfaction, religiosity, family, close relationships.